

на у готовом

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО

KALANGYA

ALAPITOTTA
SZENTELEKY KORNÉL

SZERKESZTIK:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

1938. július

VII. évf. 7. szám

NÉMETH LÁSZLÓ: Tanu-évek .. .	289
DUDÁS KÁLMÁN: Sójaj a szigetnél (vers) .. .	300
CSUKA JÁNOS: A jugoszláv agrárreform .. .	301
REMÉNYI JÓZSEF: Szonettek .. .	306
REMÉNYI JÓZSEF: Két vers .. .	309
KENDE FERENC: Az új szellemiség .. .	311
BERÉNYI JÁNOS: Élet és ítélet (elbeszélés) .. .	316
SOMORIA SÁNDOR: A jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók .. .	322
BERÉNYI JÁNOS: A szél mindenütt ugyanaz (vers) .. .	328
IRODALMI SZEMLE:	

KÁZMÉR ERNŐ: <i>Halász Gábor: Az értelem keresése; Pap Károly: Azarel; Madelon Lulofs; Szumátrai járók; Sergej Tretjakov: Den-Si-Hua, a kínai diák</i> .. .	329
KISBÉRY JÁNOS: <i>Nyíró József: A Jézusfaragó ember</i> .. .	335

JUGOSZLÁVIÁBAN

Egyes szám ára . . .	10 Din
Negyed évre . . .	30 Din.
Félévre . . .	60 Din.
Egész évre . . .	120 Din.

MAGYARORSZÁGON

Egyes szám ára . . .	1'50 Pengő
Negyed évre . . .	4'50 Pengő
Félévre . . .	9'— Pengő
Egész évre . . .	18'— Pengő

Cena: Za celu godinu Din. 120.— pola godine Din. 60'— 3 meseca Din. 30.— Pojed. broj Din. 10. —

T A N U É V E K

1.

A Tanu megindítását 1932 júniusában határoztam el. Ennél súlyosabb elhatározásra sem előbb sem utóbb nem jutottam. A hármaskereszt, melyről hosszú habozás után, ebbe a végzetes következményű utba belevágtam, nemcsak írói pályámnak, de földi életemnek is legnevezetesebb pontja.

Ha ezt az utkeresztet Csongor költőjeként én is allegorikus alakokkal akarnám benépesíteni; az első uton, egy sima jambusu ficsurt indítanék magam előtt, (Sikerfi nevűt, hogy a múlt század irányából ki ne essünk), aki a »bölcsesség olajcsepp«-jével kínál s könnyed csapásán magasztaló esszéikben és bő tiszteletdíjakban fürdőző patriárkakort ígér. Az ő útján esélyeim az utolsó két-három évben, igaz, megromlottak. Szellemi életünk hatalmasságai már nem néztek olyan nagynénis jóakarattal rám, mint amikor első munkám (és első büzbombáim) füstjéből, minden jó törekvés harcos, de tisztelettudó lovagiaként kibontakoztam. A természetem bütykösebbnek bizonyult, mint arcom. A hallgatag alkukat, melyek fölolvadás és aláírás nélkül is kötnek, — zöldecségből vagy perfidiából? — nem látszottam észrevenni. Egymás után csaltam meg a kirakatokba állító szerkesztők várakozását s egyre-másra vétettem a befogadó szokás ellen. A jóakarát, »rossz idegeimben« egy kitörni kész ámokfutót szimatolt már, aki a mások számára még elviselhető égalj alatt véres késével egyszerre futni kezd s válogatás nélkül nyitja meg a szövetséges vagy ellenséges bordaköveket. De ha a bizalmatlanság el is volt vetve körülöttem, a »bölcsesség olajcseppje« még pillanatok alatt segíthetett. Melyik fejedelmnek nincs szüksége vívóra, aki az ő keze helyett tud sebet lopni elérhetetlen köpenyek alá? Igaz, hogy e tavaszon folyóirataim közül az utolsóval, a Nyugattal is összezőrdültem, de el volt e vágvá ezzel minden ut a megtért hübéres elől s nem adott-e maga a szerkesztő alkalmat egy esztergomi meghívással, hogy a belátás kiskapuján, kissé meghajolva, szolgálatába visszasompolyogjak?

A második út, hajlandóságomé, jóval elhagyottabb volt, mint az első. Fasora mélyéből egy magában kotló Mester szózata ért hozzám, aki az alkotás öröméért örökre feladta a »pályát« s a művészetben kínált a művésznak hazát. Akármilyen természetellenesnek hat is, hogy egy harminc éves férfi, aki képességeit itt-ott megmutatta már, váratlan befalazzon ajtót s ablakot s a nyilvánosságtól elzárkózva a halál tok pattintó órájáig egy eleven sirboltban érlelje műveit, akkori állapotomba visszahelyezkedve, nemcsak hajlamom, de eszem is ezt találja a legegészségesebbnek is. Az a hat-hét év, melyet az írók világában hányódtam, teljesen elgyötört. Lehetetlenre vállalkoztam: a szellem embereiből (e mostanában sűrűn szórt kifejezés tőlem származik) akartam független pártot szervezni; a szellem harcos önkormányzatát egy új nemzedékben biztosítani. Mint egy új Köműves Kelemenné, szívesen áldoztam volna fel magam ezért az omlékony Déva várért. Írókat magyaráztam verítékezve, amikor regény és drámahősöket szülhettem volna mosolygva. Könyörögtem, sugaltam, kapacitáltam, noha könnyebb lett volna teremtenem. Hét év alatt be kellett látnom, hogy minden hiába: a magyar szellem, legalább is a mi nemzedékünkben nem tud szabadulni az idegen — eszemei színben is többnyire »anyagi indukció«-tól. Akár a mai nyilas-lázra emlékeztető szovjet-láz, akár a zsidó sajtó, vagy a Bethlen rendszer fegyelme, akár az új Nibelungenhort, a Baumgarten alapítvány végezte körülöttem a mágneses megosztást: az eredmény mindig ugyanaz volt: hazai zavarunk közt nem sikerült az írók kórusának tiszta, szellem és hely sugalta szavát fölemelni. Mit kellett éreznie a hétről-hétre megújuló csőd előtt a homokból építkezőnek? Nem vonzhatta-e a nyugólódásban hosszú gyermekkorának emléke: a szilasi s bogárdi kertek, ahol mű fogant mű után. a közönség szeme s a világ szennyezése nélkül. E végzetes június előtt már féléve nem jelent meg cikkem. Ebben a bezsaluzott csendben fejeztem be az évek óta torzóban heverő Gyászt, ebbe írtam meg Bodnárné című drámám, az Irgalom töredékét, egy nyalábnyi verset. E művek java ma is kiadatlan; akkor pedig nem tudtam, de nem is kívántam kiadni őket — oly boldog burok volt rajtuk a felelőtlenség, melyben megteremték. Egyszer majd elmegyek s itt marad egy bugyor s itt marad egy megajándékozott nemzet bontogatni — így képzelte el pályámat egyik akkori versem is.

A harmadik út, melynek végül is neki vágtam, mindakettőnél kevesebbet ígért. Annak, hogy egy magam-írt folyóirat-félébe adjam ki munkáimat — föl kellett merülnie már régen; hisz amit bujdosó utam itt-amott elszórtam, szinte azonnal megsemmisült. Ha átengedte a cenzura s el nem temette a közönség, megfojtotta a szomszédság. Ebben a folyóiratban nemcsak a cenzor, a szomszéd is én lettem volna; aki egyik munkámon tüzet fogott, a »munkatárs« nem kedvetlenítette el. Amikor 1930-ban az Osvát kezéből kihullott Nyugatban sem találtam nyugodt fedeleket, egy-két barátomnak elő is

hoztam e tanulmányfolyóirat tervét. Mindnyájan lebeszéltek: Szabó Dezsőt, kivadulást, bojkottot emlegettek. S ha lebeszéltek, igazuk volt. Aki ilyesmiben tanácsot tart, azt csak lebeszélni lehet; a megérett ugysem kérdez. Az önálló folyóiratból egyelőre ilyesformán önálló rovat lett: így alkudtam ki előbb a Napkeletben az egyedül irta Kritikai Naplót; majd hogy ott megsokalták az én szudétanémetes önkormányzatom, a Nyugatban a kortársaimról szóló arckép-csarnokot. Minél kevesebbet tudtam e nyilvánosság elé kisajtolni: természetes, hogy annál jobban hívott a tanulmányírói Robinson-sziget. Cskhogy (minden fantaszta-jelző ellenére) én nagyon is óvatos és réalista voltam ahhoz, hogy egy ilyen álomnak egy-kettőre a karjába vessem magam. Tulságos rég csináltam a szeleket, semhogy egyszerre mindet magam ellen merjem ingerelni. A lelkiismeret köztözködött: nem szabad a következményekkel törődnöd, ha úgy érzed, hogy olyan szóval vagy viselős, amelynél jobbat senkisé is hord ma, keress megfelelő vackot s vajudd ki. Az önvédelem azonban összerázódott: fálnak menni miért? Adott egyetlen jelet a magyar ifjúság, hogy amit alkotásban e szóért elherdálók, rajta át mégis alkotás lesz? Gulyás Pál juniusi tanulmánya, mely akár csak az én legelső tanulmányom, a Protestáns Szemlében jött ki, azért volt olyan sorsdöntő, mert egyenesen ez után az elvont lelkiismeret után nyílt. Nem ilyen vagy olyan író látott bennem, hanem a »magyar ifjúság új orientációját«. Mint a sarjnak, egy nemzet szellemének is van tenyészkuja, amelyben az egész kultúra tovább nő — mások lehetnek szebb virágok, értékesebb gyümölcsök, a tenyészkupon lenni a legfelelősebb. Gulyás engem ilyen tenyészkupon hajító léleknek látott. Megalkuvás, elvonulás és kiállítás utkeresztjén habozva, ezért lett belső szözzattá a szava. Az ut, melyről a Zilahy Károlyok. Tolnai Lajosnak. Vajda Jánosok, Szabó Dezsők — az azóta hírhedtté vált Bujdosó-árnyéka szántott, — megnyílt előttem. A tanulmány június első napjaiban jutott hozzám, június 7-ikén már száll Gulyáshoz az elhatározás: »október 1-én, évente nyolcszor megjelenő folyóiratot indítok, melyet magam fogok írni és kiadni s ezen túl szétszórt írásaimat nemcsak gondolatilag, de megjelenésben is rendezettebben, együtt kaphatják meg azok, akiket érdekel.«

Hatodik évfordulóján e levelet kiröpitő napnak, amikor a csongori választás következményei régesrég kibontakoztak s gyümölcsét is megettem a vakmerőn elvetett magnak — kínálkozva leng fel a tünekedő kérdés: tudtam-e, a választó mit választ. Aki a kocsmában vagy a harctéren bátor, annak a bátorsága félremagyarázhatatlan: testét veti be testek ellen, fölindulás és veszély a tetten együtt vannak. A szellemi vagy inkább szellem-erkölcsi hőstett más természetű: talán nem is okos hőstettnék mondani. A felindulás és amit fölidéz: itt szétváltak: az áldozat, amelyre lelkesedésünk elkészit, ritkán hasonlít az áldozatra, amelyet elsenvedünk. A Gulyás Páltól visszkapott levelek szépen elszavallják mire voltam én ebben a sorsdöntő júniusban elszánt »Írtál valamit »falhoz állítás«-

ról — mondja a következő júniusi levél. Nos, ennek a lapnak a megindítása annyi mint önként a falhoz állni. Előbb fölvettem a kérdést: ha sikerül, ha nem. Hogy őszinte legyek: egy percig sem hiszem, hogy ez az egész úgy sikerülhet, ahogy a sikerülni ígét kapitalista korunkban használni szokás. Azt irtad rólam, hogy optimista vagyok. Igen, ami a jó dolgok kiirthatatlanságát, az életbe és az életben felüli dolgokba vetett hitemet illeti: optimista. Ami egyéni külső sorsomat: száz százalékig pesszimista. Mint a magnak el kell rohadnom, hogy hajtani tudjak. Nem vagyok annyira gyáva, hogy e sors szépsége ne lelkesítsen s nem vagyok annyira együgyű, hogy csak lelkesítsen... Ha az életem tulságosan kedves volna, bizonyára nem inditanám meg ezt a folyóiratot, viszont ha egyáltalán nem volna kedves, akkor sem... Nem talál-nál ki valami jó címet a számára. Vélemény? Kortárs? Szemtanu vagy egyszerű Tanu: elég kevesen tudják, hogy a tanu görögül martirt jelent». Nyári levelezésünkéből hasonló szemelvényt nem egyet lehetne kívágni. E szólások szerint már-már vértanúságra voltam elkészülve. De hántsuk ki őket a szép elhatározás mámorá-ból, a vértanúság két prózai dolgot fog jelenteni: sikertelenséget és nyomort. El voltam készülve, hogy mint író megköveznek, vagy agyon hallgatnak s el voltam készülve, hogy az állásom elveszitem. Akár-milyen nagy volt az elszánás mámore s akármiyen nagy büntetést igyekeztem kifesteni mögé: képzeletem nem tudott nagyobb el-képzelni; szívem nem tudtam nagyobbak ellen fölpáncélozni. A felesé-gemet is elsősorban a nyomor sok-éves várostromára készítettem fel. Ötezer pengős hozományán, melyet akkor kaptunk meg s a magunk kis tartalcékján egy második házacska-t vettünk Felsőgödön: ha a Tanu az állásomba kerül, abba huzzuk meg magunkat, a másik ház béréből pedig — lesz talán száz pengő — kikerül a kenyérrevaló. Arra, hogy a valóság sosem oly egyenmű, mint az agyrém s hogy a Tanut nem egyszeri dühroham dobja ki nemzetéből, hanem a fél, s negyedik sikerek apró sors fogásaival csalatlik ki reménytelensé-gé sáncából, míg csak az el-elkapott konc alatt testileg is össze nem rogy s reményektől megvadított kedveseivel is meg nem hasonlik: arra a százszázalékos vértanu-készség sem gondolt. Akármire ké-szültem: egészségem és családi boldogságom nem vontam be szá-mításomba s egy a jövő elé én is épolyan vakon és naivan táncol-tam, mint a legtöbb, elhatározása szépségen uszó »erkölcsi hős«.

2.

Ha e csongori bevezető után Balga is szólhat: minden hőstett a házasságra hasonlít. Násszal kezdődik s perpatvarban folytató-dik. Az elhatározott Tanu is, mielőtt kinjaiba alámerített, csodálatos násszal ajándékozott meg: kéthónapos Szentivánéji álommal, már amilyen Szentivánéj egy tanulmányíró agyából: Oberon-álmaival, ötlet-Puckjával s gorombaság-Zubbolyaival felvarázsolható.

A környezet alkalmas volt a nászra. Csaknem az egész nyári szünidőt apósom Sátorkő pusztai birtokán töltöttem. A sárgán át-

fénylő dió- és körtelomb, ha talpig fehérben, reggelenként a teraszra léptem, a meleg hónap minden madárfütytét ott pezsgette a rétegesen reszkető levelek közt, a nappal, hőséggel s a dorogi bánya füstjével teli világból azonban csak a derű érzését, egy-egy pászma fényt, néhány imbolygó szelecskét s távoli sziréna bugást engedett be a hatalmas kertbe. Nédszékem körül az egyéves Magda próbálgatta a menést s a kölőpcső tilos erőpróbáját. A feleségem, hatod-heted hónapos viselő, szemben velem hátra-hátradólt az ebédhez tisztított vajbabbal, hogy dobogó hasa s jószágosra szétment arca közt egy kis lélekzethez jusson. Háta mögött, az illatos és szemetes ezüstfán galambok indultak s érkeztek, nesztelen a korlátan folytatott csokolózás után. Ha könyvvel a kézben kirándultam a fák ernyője alól: a beláthatatlan szőlő forró homokja süttött át tenniszcipőm talpán. A dinnyés földön tul, egy nyárfák reszketésével fehér, szélföleséres helyen a fürdésre is befogható halastó várt. A régi tulajdonosok méhessé alakított kriptája mellől a banya óriás homokgödre, gyümölcsfás munkásházak s szemben a kálvária mellett egy fekete salakhegy fogództak össze egyetlen kiállításba. A Tanu első számának talán minden egyes sora ebben a kertben készült, mintha csak maga választotta volna ki a tartalmához illő szülőhelyül.

Arra, hogy a kultura dolgai rövid teremtő hktusokban, az új égtájon szétpillantó lélek szóra-műre fakadó felfedezéseiből támadnak s minden, ami nem ilyen szétnézés: higitás, megőrzés befektetés, — a magam életéből ennél a sátorközi nyárnál jobb példát alig állíthatnék. Én is meglepetve olvasom, hogy két héttel a sátorközi kiköltözés után, mennyire kész mindaz, amin a Tanu négy-öt évében magvarázkodtam s nyugtáztam. Ugyanabban a június 26-i levélben, mely a Tanu keresztnévét is kipaftantotta, a megszületni vágyó tanulmányaim katalógusát is ott találom. Gulylás tömörséget követel tőlem. Ezt a követelést bukja szembe a suhancosan boldog tiráda: »A koncentráció? Összeírtam az első évben okvetlen sorra kerülő tanulmányaimat s kétségbe vagyok esve: a kis essai műfaja után meg kell alapítanom a törpe essait: »itt te-rebélyes problémák nyakaztatnak le három oldalon«; ez lehetne a folyóirat hirdetése... Mindenhez hozzá szólhatok, ami foglalkoztat. anélkül, hogy »népszerűsíteni« vagy »dilettánskodni«, mert hiszen a problémáknak nem a »szak«, hanem a világnézeti oldala érdekelt: mennyiben módosítják a magatartásomat... Boldogság arra gondolni, hogy szabadon röpdöshetek végre s nem a Napkelet vagy pláne a Nyugat rácsai közt. Ami régebbi tanulmányaimban virtuálisan volt meg, itt kibontakozhat... Ide írom az első szám valószínű tartalmát s a rákövetkező kettőét«. Huszonnyolc tanulmány cím következik ezután; egyiket-másikat összeolvastva vagy más cím alatt, de jóformán mind megírtam. Ami a Tanuban igazán belőlem jött (s nem cseretermék volt köztem s a befolyásolni vágyott ország közt) mind ott ring a kiröpülő hajóknak ebben a katalógusá-

ban. »Gyerekes örömből írom le e cimeket — mentegetem boldogságom — én azonban, aki csaknem valamennyi témán egyszerre gondolkodom, dolgozom, olvasok hozzájuk, megmámorosodom e szédületes munkaalkalomtól, ettől a hatalmas életstimulánstól, melyet potom évi kétezer pengőn s féladag kenyéren, ruhán stb. vehetek magamnak... Amit csinálók, kénytelen tömény lenni; hisz oly kevés az idő s amit a nyakunkba sző, oly töménytelen«.

E töménytelenségnek azonban valahol mégis csak neki kellett állni: a kéznél levő könyvek s a kert sugallata hamar eldöntötték, hogy hol. A körülöttem lebegő idill azt ajánlotta, hogy a Tanut is »idillikus«-an kezdjem: onnan, ahol a komoly is játék s a »világ-nézet« az esztétikum magasabb köreiben lebeg. Lombtetős műhelyemet három rekeszre osztottam: az elsőben Proust és Aristophanes kerül néhány nyugati író (Ortega, Schlumberger, Virginia Wolf) elit-fényű művei s a Goethe-év legszebb európai tanulmányai heverték. Oldalt tőle az egyik szuszékban: egy német közgazdász munka fölött a szocializmus, magyarság s Középeurópa tanuljanak meg a »minőség« szentivánéji színeiben csilogni. A másik oldalon, a legkedvetlenebb zugoly, a magyar irodalomnak jutott; az ifjú szinikritikus Péterfy shakespearei pezsgésében kerestem sátorközi démonom elődjét s egy csomó asztalomra hányt magyar regény írójára akasztottam — különösebb rosszakarat nélkül, — a tündér malicia számárfejét.

Prousttal nem ezen a nyáron ismerkedtem meg. A teljes *Temps perdu* négy éve állt már a polcomon; párisi utamon vettem meg s első kötetét még a rue de la Sorbonne-i hotelszobában vergődtem át. Első nagy regényemen, az Emberi Színjátékon, melyet akkoriban kezdtem el írni, meg is látszik ennek az első Proust olvasmánynak a hatása: az idő feloldása az elbeszélésben, a zeneszerű motívumok bonyolult buidokoltatása egy velem nőtt elbeszélő igényt igazolt s bátorított fel. Kétségtelen, hogy Proustot ekkor még igen felületesen ismertem, másolhatóan módszere szabályait nem ismertem ki; a fiatal íróra azonban többnyire ép az hat, amit félreért. Léven az egészséges hatás olyan mint a megfogadott tanács, mely pontosan arra biztat, amit kedvünk van megtenni. Mig »Shwann« és Maral »fiatal leányai« félreértve (vagy legalább is félig értve) szinte egyik napról a másikra egy pomnásan rámszahott s Proustra kevéssé emlékeztető (legalább is idáig egy bírálóm sem hánytta fel) regénvirói módszerrel ajándékoztak meg, mely az Emberi Színjáték óta alig változott: — az esztétikai kristálytan műszere alatt szétszedett mű, a sátorközi nyár Proustia, ezzel szemben legfőképpen mint gondolkodót s nem mint alkotót ihletett meg. Ez a szépírói érdeklenség azonban csak növelte a mulatságom. Berzsenyit kivéve, soha egyetlen írón sem pepecseltem ilyen fáradhatatlanul. Valóságos térkénet készítettem a műről, vörös ceruzával húztam alá a motívumok első beléző helyét, kikutaítam buió natak medrük, az énlkezés törvényt, az alakok metamorfozist a prousti világ különböző égaljai alatt, a nagy emberi színjáték mö-

gött szinte rajzlapra vetve az emberi viszonylatok teljes rendszerét. A sátorközi kert jóakarata jeléül egy-egy székfü-körtét pottyantott alá ehhez a munkához: egyáltalán nem volt oly türelmetlen, mint a titánok, akik megvetik az ilyenféle pepecselést. Ő mint az igazán titáni természet része tudta, hogy egy királyi mű gazdagságával eltelt léleknek ugyanaz a filológia, ami a természet szerelmeseinek a botanika. A sátorközi kertből kikerült Proust tanulmányon, különösen annak a két első folytatásán, úgy hiszem, ott is csillog a sok apró részlet mögött a filologia boldogsága.

Ha a reggel Prousté volt, a délelőtt Aristophanesé. A nagy Menge szótár alatt ott feküdt Arany fordítása. Ha a szépkötésű oxfordi-klasszikus s a margójára irt szófejtés együttesen sem szolgáltaták ki a szökdelő értelmet, ő hozzá folyamodtam, aki minden versben megismételte a teknős és a nyul versenyfutását; nehéz magyar lábon indult a görög kómikus után s valamikép mégis minden hatlábnak végére beírte. Az előző évben Sophoklest olvastam ugyanennek az ezüsfának a virágaival összeszemeltetett könyvem-ből; Aristophanes jobban hozzá illett az idei hangulathoz. Nem a Goethe Jupiter homloku görögsége szólt itt; hanem a bátor szöke-sű kamasz, aki ha akarom Dionysos költője, ha akarom a futurizmusé. Nincs egyetlen klasszikus, aki Aristophanesnél elevenebbnek, nem csak elevenebbnek: jövőszagubbnak éreznék ma is. Olvassa az ember Shakespearerel együtt; mint fölavatott drámaíró is csak azt mondhatom: ha a romantikusok Shakespeareren lovagoltak ki a francia alekszandrinból, a mai drámából, abból is, amit én írok, Aristophanes szelíeme vághat ki leginkább. Hogy mint esztétikus is tanultam játékot s fürgeséget tőle: a tanulmány bizonyítja. Egy tanulmány helyett hármát írtam róla; egyet az esztétikus, egyet a fiatal drámaíró s egyet az öreg görög tanár nevében. Az azóta meglehetősen elharapózott játékos »szentivánéji« esszainek, úgy tudom, első példája ez a mi nemzedékünk termésében.

Aki ismeri kicsit Ortegát, Orlandot és Schlumberger Saint Saturninjét, látja, hogy őket sem a véletlen vonta Proust és Aristophanes köré, a kerti hangversenybe. Sokkal különösebb a varázslat, mely szegény Ferdinand Friedet (vagy Friedeket: mert állítólag négyen írták a *Das Ende des Kapitalismus*) ide kényszerítette. Ady mondta magáról, hogy ő neki mindig ép az a könyv került a kezébe, amelyre szüksége volt. Ezt a csodát a mi gyalog nyelvünkre úgy lehet áttenni, hogy akiben igazán készül valami, az mindig talál könyvet, amiből magát kiolvassa. Szerettem volna én azt a közgazdasági vagy politikai irodalmat látni, amely ezen a nyáron (amikor az irodalomtuli kérdéseket eltöltő szerkesztők ceruzája elől megszabadultam) egy kedvemre tolmácsolható könyvet nem vet sátorközi partra. Ezt a Ferdinand Friedet például egy vasutas rokonon találta a berlini gyors kiürült másodosztályán s elküldte: én mindent elolvasok, hátha érdekel ez is. Hogyne érdekelt volna! Két éve néztem farkasszemem a hazai marxizmussal — egy haj-

lékonyabb, nyugatibb (ha nem halottsértő e szó) proustibb szocializmus nevében; azok az írók, akik ma nemzeti szocializmusra szeretnének oktatni, mint vakbuzgó marxisták, Hegel pecsétjével sütötték rám, hogy reakciós vagyok. A *Die Tat* köre, melyből ez a könyv kikerült, hasonlóképp (bár kissé németesen) próbálta az elkerülhetetlennek látott tervgazdaságos átalakulásban a kvalitatív munka s az emberi változatok jogát megvédeni — hogy harcát az egyik »tömeg« mozgalommal szemben megharcolva, a másikban — a minden elitnek utján — alámerüljön. A könyvben, történelmileg a tizenkilencedik század, a kapitalista »világnövés« és bemerevedés rajza volt megejtő; mint humánus a tömegárak közt tucat lénnyé süllyedt emberség jejszava. Nem tudtam és ma sem tudok hinni semmiféle olyan együtt bömbölő rendben, amelyben az embereknek hasonlítaniuk kell egymáshoz. Tatárok és sáskák pillanatnyilag óriási erőt jelenthetnek; az ember igazi hatalma mégis az, hogy sokféle. Ez a sokféleség nem zárja ki — a középkor példa rá — hogy magasabb szempontból rendezett is legyen. Fried könyvéből így okkal vagy ok nélkül én kötött szabadság és árnyalatosság függőség szocializmusát olvastam ki. A könyv sugallata jó szöveteségeket talált, alig néhány lépésnyire — az apósom szőlő dombjain. Helybeli napszámosok helyett itt barna tokajiak permetezték raffiázták a szőlőt; ittlétük alatt biztosítva volt a legszűkebb kenyérük s azontul övük a termés fele. Nem lehetett összehasonlítani a munkájukat a kukoricák alatt ténfergő béresekével — de még a tisztviselőkével sem, akiket mint hivatalnok megismertem. Nem voltak tőkésék s munkájuk mégis vállalkozás volt; amit csináltak szép volt mint munka, s erkölcsös mint kereset. Példájuk úgy esik elé, mint Newton elé az alma. A marxizmus, mondtam, éppúgy mint az amerikanizmus: tisztviselőkké és bér munkásokkal zülleszt mindenkit; Ferdinand Fried és én küzdünk a tokajiakért. A sokat vitatott »minőségsszocializmus«: a rendezett vállalkozások Janus-arcu tana így született meg egy vasuton felejtett könyv s néhány vulkánjáról lesodort tokaji találkozásából. Látszólag a semmiből; valójában testem minden sejtjéből s életem minden órájából.

A Fried-könyv az elsők közt foglalkozott az autarkia okaival s következményeivel is. A földműves és gyarmati országok iparosodásával a világkereskedelem vesztett nép pántolól hatalmából. Mihelyt nemcsak az egész föld, hanem kisebb területek, egy ország vagy néhány ország is elég lehet — iparával és földművelésével — önmagának; a kulturájában rég szétesett világ közgazdaságilag is szétesett. A termelés és elosztás, mely a múlt században a nemzetköziséget táplálta, a nacionalizmus kezébe hullt. Fried leírt néhány új autorkiára alkalmas területet Európában: mi a Duna-népekkel, Lengyelországgal, Németországgal a középeurópai önellátásba kerültünk. Ma már könnyű kimutatni, hogy ezt az önellátási területet még ennek a higgadt Hitler-előtti közgazdásznak a könyvében is az új imperiumért küzdő germán

ösztön rajzolta fel. Engem azonban egyelőre nem az ösztön, hanem az új lehetőség ragadt meg, amit ő gazdaságilag gondolt el, én emberileg próbáltam elgondolni. Mi fiatal írók, odáig csak kétféleképp tudtunk magunkról gondolkozni: vagy mint magyarok, vagy mint európaiak. Középeurópainak lenni: ismeretlen polgárjog volt a magyar globuszon. Arra nem volt nehéz rájönni, hogy a Fried autarkia-hazájának a két fele: a germán és a szláv-magyar-román meglehetősen elüt. Történelmi sorsuk egymás ellen lüktetett; társadalmuk más szerkezetű. Egyelőre azonban (Hitler még pártvezér s nem népvezér), el tudtam képzelni egy nagyobb egységet, melyben egy weimari Németország s egy kibékült Dunaeurópa egymást ellensúlyozzák és humanizálják. De talán mert az új haza távolabb eső német felét — legalább irodalmán át — elég jól ismertem, a Dunanépektől pedig egy trianoninál trianonibb határral választott el tudatlanságból; érdeklődésem már kezdetben a szerb, román, cseh, tót, lengyel »tejtestvérek« felé fordult. Sátorkőn e furcsa kerülő út jóvoltából már román és cseh nyelvtanokat is böngészek; egy augusztusi levél meg épp a dunai tudóstársaság azóta agyonfecségetett álmánál tart. »Valami kulturális összeműködésre is gondolok — írom Gulyásnak — a szomszéd államok iróival; hamarosan megtanulok csehül, szerbül, románul. Ha Középeurópában nem a mi tervünk szerint folyik le a szükséges áttérés a tervgazdaságra s a kötött államrendre, Európát előnti a homunkulusz-kultúra...«

A magyar irodalomnak szentelt részből: a fenyegető nyomdai számla miatt közvetlen a megjelenés előtt az egyik tanulmány kiszorult, én Péterfyt dobtam ki, nehogy a »kritikai folyóirat« kritika nélkül maradjon. Elég helytelenül: a szinikritikák pezsgő-agyu Péterfyie sokkal jobb összekötő lett volna Aristophanes és a mi agyaglábu világunk közt, mint az a tizenöt szelidebb-gorombább fricska, mellyel a legfrissebb regényeket görögöktől fölszentelt asztalomon odébb pocintettem. Vajthó László diákjai akkoriban Péterfy minden színi- s zenebírálatát kiadták (jellemző, hogy ők!) s engem a fiatal száraz humoru, fürgé Péterfy s a tükrözött színházi s zenei világ is — sokkal jobban vonzott mint a kissé begyulaisodott esztéta, aki a Budapesti Szemlébe írt nagy tanulmányaiból pillantott rám. A számlát számítgatva azt gondoltam: jó lesz Péterfynek a második szám is. Csakhogy ott a Nyugat elődeiben úgy is írnom kellett róla, a kiszedett tanulmány így addig halogatódott, míg a nyomda össze nem dobta; a korrekturája ott lappanghat az írásaim közt, ha ugyan valamelyik költőzésnél el nem repült.

A bírált magyar regények, Kassákot kivéve, természetes, majd mind rosszak voltak, de az én kritikusi modorom is fölényeskedőbb itt mint szeretném. Meglátszik, hogy a tavaszon fejeztem be a Gyászt s annak az iszákomban hordott diadala ujjong és morog a kritikusi mezben. A sok érdektelen ismertetés közül, (melyeket apósom könyvelője, maga is titkos író, méla írószolidari-

tással gépelt le), ma már csak kettő érdemi meg, hogy emlitem: a Földi Mihályról s a Szabó Dezsőről szóló. Földi Mihály lehet, hogy ma még kapósabb, mint akkor: mint »név« azonban akkor érte el zenitjét. Soka magasabb zenitét, kisebb emberhez. Elolvastam Kádár Anna lelkét, amely a Pen-diát kapta, el az Isten országa felé-t, amelyet a Nyugat Madách óta a legnagyobb szándéku műnek nevezett s elhültem: idejutottunk. Műfaját transzcendens ponyvának neveztem. Ez a jellemzés körülbelül ki is meríti a lényegét; az olvasó azt hiheti, hogy imádkozik s tulajdonképpen oranzizál. Hogy ilyen művek keletkezzenek: a genius loci és salculi egyaránt helybenhagyja, de hogy egy sajtófejedelem nyilvánvaló szellentését a Korunk Szavától a Népszaváig írók mint rózsasallat szimatolják: ez vigiáték már; az pedig hogy a Nyugat szorultságában maga a Nagy Mihály is megkésztült osztozni Olimpuszán ezzel a Mikromihállyal. Aristophanes olvasóját az isteneket kibőltető Madarakra emlékeztette. Komoly ítések mondják, hogy irt ez a Földi ifjan jobbat is, hogy mit irt azóta — nem tudom, de hogy akkori dicsőségébe mint egy szappanbuborékba énen csak bele kellett dugni az ujját s elpukkant, arra minden kortárs tanu lehet.

Sajnos, a meztelen királvra pucért kiáltó gyerek érdemét egy-két oldallal alább teljesen elbontja, amit Szabó Dezsőről írtam. A cikkekre van esztétikai mentség: az a Karácsony Kolozsavart című füzetecske Szabó Dezső legféketébb éveiből való, teljes felbomlást mutat a lábbadozás reménye nélkül. A lélektani mentséget is könnyű megtalálnom: Gulyás az önálló folyóirat tervét hallva, azonnal Szabó Dezső hírével és sorsával ijeszt Válaszomban én is erre térek rá először: »Hogy ettől Szabó Dezső-tanítványnak fogok látszani? Mihelyt csak látszani már nem is bai. Szabódezsői személyeskedéseknek ebben a folyóiratban nem lesz helyük s ha nem lesz a szabódezsői »iz«, leglényegesebb része már hiányzik belőle.« A bírálatban is egy rémképet festek magam elé róla, így bomlik fel a magára maradt tehetség, ha önuralma nem nagyobb magányánál. A cikk kulcsa az utolsó bekezdés: »Sárközi regényében van egy jelenet: a fiatal papnövendék, aki szent akar lenni, úgy készül a szentségre, hogy megpofoztatja magát egy társával. Még, még, még, — parancsolja, de egyszer csak kiugrik a szentből az ember s ő ken le társának olyat, hogy a falnak penderül. Magyarországon az író (értsd: a Tanu-féle író) csak akkor öregedhet meg békével, ha türelmesebb s a Sárközi papnövendékénél.« Máskülönb lehuzza őt az indulat hinára, mint Szabó Dezsőt. Esztétikai és lélektani mentség van hát, csak nem tudom elfogadni. Akármilyen szánalmasan kerül eléd Lear: gondolnod kell rá, hogy király volt. Akárhogy félsz a magadban feszengő örültől, nem csufolhatod ki magad a magyar irodalom legkülönb örültjében, — aki mint kiderült, nem is volt az. Igaz, hogy ebben a méltatlan írásban is »nagy embernek« nevezem, ellenségeinél különbnek, és egy év sem telt el, megírtam Védőbeszédem Szabó Dezső mellett,

mely egy évtizeden át az egyetlen méltányos írás róla — a hiba azonban mégis éget s csekély vigasz, hogy a nálam fiatalabbaktól sokszorosan visszakaptam.

Igy ért be augusztus végére — a fölfénylő csemegeeszőlő s a röpülni tanuló galambfiókák szomszédságában a Tanu első száma; — talán a legjelentősebb, amit mint tanulmányíró csináltam. Augusztus végére már csak az anyagi marad hátra: pénzt csinálni s nyomdát választani. Ella levelezett, hirdetett s ha tárgyaló és alkuvo fél kellett a hét hónapjával négy-ötször is berohant Pestre. A felsőgödi kisház minden tartalékunk elszívta; az iskola-orvosságon kívül most már nem volt más jövedelmünk. Szerencsére sikerült facér fogorvosi felszerelésemet eladni: a szilasbalhási körvos vette meg; atyafi rokonok, akiket regényeim annyit megkínóztak, ezután a véres fogukat is az én huzó székembe köpték ki. Az ő hatszáz pengője biztosított vagy másfél számot, úgyhogy szeptember első napjaira az egész gépelt paksamétát elnyelhettem egy szent irattáska, melyben az új magyar irodalomnak annyi érdemes terméke tette meg azóta az utat Kecskemétig. Eredetileg Vácra akartam adni a Tanut, de Ella nem nyugodott, amíg az ország minden vidéki nyomdáját fel nem szőlítottuk. A kecskeméti volt a legolcsóbb — legalább is ajánlatban. Vezetője Tóth László eszes, homoki magyar, a szedést szödéseknek mondta, de neki volt Magyarországon a legkülönb sakk-könyvtára. A Tanu volt az első irodalmi rendelése, addig csak sakklapot és kalendáriumokat nyomott, ma alig van fiatal író, akinek valamikép a kiadója ne volna. Tőlem nagy bosszúságára az előszót kapta meg legutoliára. Érthetetlen a nyomdásznak, de érthető az írónak! Látnia kellett, hogy mi van mögötte s csak akkor merte elkiáltani a jelszót. Nincs még egy oldal egész munkásságomban, amit úgy szeretek, mint ezt a harminesoros beköszöntőt. »A folyóirat itt van — olvasom a dereka tájt — s nekem nincs okom frázisokkal bátoritanom magam. Ismerem a világ erőit s a magányos emberét. Tudom, hogy a nagy dolgoknak az idő segít. Lesznek s nem csinálják őket... Folyóiratom ihletője e kor igazi muzsája: a szorongó tájékozatlanság. Hajótöröttek vagyunk, akik a csillagokat nézzük s a partot keressük, abban a hitben, hogy van part s a csillagok vezetnek. Nem akarok tanítani. Az esszéit a nyilvános tanulás műfajának tekintem; egy lélek égtájakat keres s közben égtájakat segít megtalálni...« Alább: »Nem Figyelő, hanem Tanu. Nemcsak szemtanuja annak, ami van, hanem bizonyágtevő amellelt, ami örök. Azontul, hogy írás: erkölcs!«

SÓHAJ A SZIGETNÉL

*Fönt éles fényben ragyog még a partfok,
lent az öböl mélybarnába olvad,
az árnyak keze mindent betakart ott:
bóbiskolni kezdenek a falvak.*

*Vitorlásomon mely fürgébb a habnál —
az alkonyat tárt ablaka alatt,
az árbócok közt albán szél szaladgál
és bujócskáznak bibor sugarak.*

*Vonzanak a szétszórt, messzi szigetek,
estjük pálmás és szerzetes csöndje:
hogy bánatom matt színeit réveteg
boldog tájak jó tükrébe törje...:*

*Az estből, csendből s csodából, mi vár a
kolostoros holdas kis szigetnél —
ó, ha a lelked tenger viharába
szigetnyi csöpp nyugalmat vihetnél...*

Dudás Kálmán

(Dubrovnik május eleje)

A JUGOSZLÁV AGRÁRREFORM

A földművesosztály elproletárosodása

(Befejező közlemény)

Jugoszlávia legjelentősebb buzatermelő vidékén, a monarchia egykori éléskamrájában, Vojvodinában a szétosztott 750.000 hektár föld, amiből 240.000 hektárt a nagybirtokosoktól vettek el, teljesen megváltoztatta a mezőgazdaság strukturáját. 27.000 család került különböző országrészekből Vojvodinába, hogy megváltoztassa ennek a vidéknek szociális és gazdasági képét.

Az agrárreformot előbb a nagybirtokok felaprózódása jellemezte, ma viszont a középbirtokok tömörülése, ami a kisbirtokok egyre rosszabbodó helyzetére utal, pedig a földosztásnak nem a kisbirtokok eltüntetése és gyengítése volt a célja.

Vojvodinában (11 bánát, 11 bácskai s baranyai, 11 szerémségi járásban és 11 szabad királyi város határában) 3.923.000 hektár föld terül el, ebből 3.331.000 megmunkálható. Hogy mennyire erősödnek a középbirtokok, legjobban abból látható, hogy a 15 hektárnál nagyobb, de 75 hektárnál kisebb birtokok összterülete 2.794.000 hektár, vagyis a termőföld 85⁰/₀-a.

Vojvodinában 40.000 ilyen középbirtok található.

A kisbirtokokra mindössze 280.000 hektár föld jut, a törpebirtokokra 250.000 hektár, vagyis a rendelkezésre álló földnek alig 15⁰/₀-a. Ezen 200.000 földműves él 900.000 családtaggal, tehát az összlakosság 50⁰/₀-a. Ha ehhez még hozzáadjuk a földnélküli munkásokat, kiderül, hogy 1.300.000 lélek, a lakosság kétharmada él a földművelésből, s hogy a földbirtokosok 90⁰/₀-a törpe, illetve kisbirtokos.

Az agrárreform tehát, bár csökkentette a nagybirtokok számát, hozzájárult a 15—75 hektárnyi középbirtokok megerősödéséhez is.

A gazdasági válság és az agrártermények árlemorzsolódása ugyan-
is a kis- és törpebirtokosok sorait ritkította meg a legjobban, mert
őket érte a legnagyobb veszteség. Az erősebb középbirtokok így
felszívták a kisbirtokokat, melyeknek tulajdonosai eltávoztak arról
a földről, mely nem biztosított számukra megélhetést.



1924-ben a pénzbőség és magas terményárak idején egy föld-
mives család átlagos évi jövedelmét országos viszonylatban 24.500
dinárra becsülték. A legnagyobb jövedelem a háború utáni évek-
ben személyenként átlag napi 13.35 dinár volt. 1927-ben a földmi-
vescsalád átlagos jövedelme évi 16.500, 1933-ban, a válság legsu-
lyosabb esztendejében pedig már csak évi 7.125 dinár, vagyis na-
ponta személyenként 3.7 dinár. A földművelésügyi minisztérium je-
lentése az 1936-os esztendőről valamivel kedvezőbb képet mutat.
Eszerint minden falusi gazdaság jövedelme meghaladta az évi 10.000
dinárt. A gazdasági válságot követő árlemorzsolódás azonban a
földmivesek nagy tömeget kiűzte otthonából, s elproletárosodásuk-
hoz vezetett.

Az elmúlt két évben már 100—150.000 nincsetlen földmives he-
lyezkedett el az erősödő, most kialakuló gyáripárban, továbbá a
különböző idény- és közmunkánál. A népszaporulat, amely a föld-
mivesosztálynál a legerősebb, mindjobban meggyorsítja a földmi-
ves tömegek városba özönlését, hiszen a zsellérnek nincs sok ke-
resnivalója otthon.

Az elproletárosodási folyamat az ugynevezett passzív vidékeken
a legnagyobb arányú, a tengermentéken és a zetai bánságban, az
országban mezőgazdasági terményekben legszegényebb vidékein,
ahol a termés a szükséges élelemnek alig 60—70%-át biztosítja. Az
egyes földmivescsaládok helyzete — országos viszonylatban s az
összes szükségletek szempontjából még rosszabb.

A vojvodinai magyar zsellérek elproletárosodásáról nincsenek
pontos adataink, de kétségtelen, hogy az ő helyzetük semmivel
sem jobb, sőt rosszabb, mert nem igen ismerik az államnvelvet, s
így más pályán való elhelyezkedésük még nehezebb. Amíg tudnak,
megmaradnak hát falujukban, egyre nagyobb nélkülözések között.



Jugoszláviában 4.327.000 földbirtokos van. Ezek 23.847.000 hek-
tár föld után fizetnek adót. E földkomplexum tiszta kataszteri jö-
vedelme 4 milliárd 928 millió dinár. Minden földbirtokosra átlag

5 és fél hektár föld jut, 1138 dinár tiszta kataszteri jövedelemmel.

A föld s jövedelme így oszlik meg:

401.000 földbirtokosnak (9.20%-nak) 938.000 hektár földje van, (3.9%). Ezeknek még nincsen kimutatható kat. jövedelmük, mivel átlag csak 2 hektár földjük van.

2.980.000 földbirtokosnak (68.9%-nak) 1000 dinárig terjedő évi jövedelme van kb. 807 millió dinár tiszta jövedelemmel. (16.4%).

441.000 földbirtokosnak (10.2%-nak) 1000—2000 dinárig terjedő tiszta kat. jövedelme van, 2.457.000 (10.7%) hektár földjük után kb. 629 millió dinár tiszta kat. jövedelemmel.

280.000 földbirtokosnak (6.48%) 2000—4000 dinárig terjedő tiszta kat. jövedelmük van, 2.354.000 (9.9%) hektár földjük után 769 millió dinár tiszta kat. jövedelemmel. (15.6%).

Ha a fenti összegeket összeadjuk, a következő érdekes képet kapjuk: A földbirtokosok 95%-ának a kezében van a föld 49 százaléka. Ezek a kataszteri tiszta jövedelemből 45%-ban részesednek. A fennmaradó 51%-nyi föld a földbirtokosok alig 5 százaléka között oszlik meg. A jövedelem 55 százaléka az övéké.

Az 55% föld megoszlása a következő:

9800 földbirtokosnak átlag 100 hektár földje van. (Összesen 1,171.000 hektár).

6070 földbirtokosnak több, mint 200 hektár (1,133.000).

3290 földbirtokosnak több, mint 500 hektár (1,798.000) és

2000 földbirtokosnak az agrárreform után is átlag 1500 hektár földje (összesen 3,110.000 hektár).

Megközelítőleg ezt a képet kapjuk a mezőgazdasági struktúra vizsgálatánál is. Az ötszáz hektáron felüli nagybirtokosok tulajdonában ugyan főleg erdőségek maradtak, mégis kétségtelen, hogy a földbirtokosok 78%-a alig rendelkezik két hektárnál nagyobb földdarabbal, aminek kataszteri tiszta jövedelme évenként átlag 240 dinár. Ebből megélni nem lehet, s aki csak teheti, a földosztás ellenére szabadul a földtől s gyárakba kér bebocsátást.



Az elmúlt husz évben Vojvodinában 750.000 hektár földet osztott széjjel 220.000 agrárigénylő között, akik közül 20.000 dobrovolyác, de még mindig nagyon sok dobrovolyác maradt kielégítetlen.

A föld terjedelmének egészségtelen megoszlása elég gondot okoz az illetékes tényezőknek.

Az elmúlt évek során újabb földterületet igyekeztek szerezni az agrárreform céljaira. A földművelésügyi minisztérium hivatalos kimutatása szerint a megmunkálható föld területe husz év alatt 3,455.000 hektárral növekedett, ami azonban még mindig nem elég a földéhség kielégítésére s a földművesek városba való özönlésének meggátolására. A gyors népszaporulat ugyanis lehetetlenné teszi, hogy a kisebb birtokok egy-egy családnak biztos megélhetést nyújtsanak. Komoly közgazdászok mérlegelve a népszaporulattal növekvő fogyasztást, attól tartanak, hogy egy napon — akármilyen hihetetlenül is hangzik — Európa egykori tejjel-mézzel folyó Kánaánja még a fogyasztást sem fogja tudni fedezni, ha az export mai méretei megmaradnak.

Ha a buzafélék fogyasztásának táblázatát vizsgáljuk, ez az aggodalom nem is annyira alaptalan.

Az 1924-28 években átlag 59,259.156 métermázsza gabonaféle termett. Ennek a hatalmas mennyiségnek vagonbarakására 592.591 vagonra volna szükség. A vagonok hossza 4148 kilométer. A következő öt évben: 1928—1933 között, a termés már 61.961.497 métermázsásra emelkedett, az 1932—1936 években pedig 75.536.016 métermázsára. A termelés javult ugyan, de ha a földművelő nép rendszeresen és jobban táplálkoznék, ha egy-egy lélekre átlag nem 3,7 dinár jutna naponta, bizony alig maradna kivitelre. A huszfogyasztás még minimálisabb. E tekintetben Jugoszlávia az európai államok sorában a tizenkettedik helyen áll. Pedig van itt bőven gabonaféle és vágóőszág is, csak nem jut mindenkinek s ezért nem kielégítő a nép élelmezése.



Mindezekből arra a következtetésre juthatunk, hogy az agrárreform nem oldotta meg a béres, a napszámos, a földnélküli zsellér súlyos problémáját, a földkérdést, mert a föld tulajdonjogi megoszlása ma is kedvezőtlen.

Egy öttagú család megélhetéséhez legalább öt hektár föld szükséges, mégis 1,348.149 falusi családnak a birtoka nem haladja meg az öt hektárt, s csak 637.576 olyan gazdaság van Jugoszláviában, amely a megélhetést biztosítja.

A teljesen földnélküli parasztok száma 471.928, akiken kívül még százezrek élnek egy-két hektár földön, de az a megélhetés szempontjából nagyon keveset jelent. Akiknek nincsen meg a minimális öt hektár földjük, azok földmunkásoknak tekintendők, mert

kénytelenek idegenben munkát vállalni. Ha csak azt a 671.865 földmivest számítjuk, akiknek a földje nem több két hektárnál, akkor is egymilliónál több azoknak a száma, akik más földjeinek a megmunkálásából élnek. Ezek pedig évenként alig száz napon át dolgoznak s az elmúlt tíz évben napszámjuk 10—17 dinár között változott.

A földnélküliek családtagjaikkal együtt ma, hétszázezer hektár föld szétoztása után is milliós tömeget képviselnek. Életszintjük meglehetősen alacsony, szellőzetlen, egészségtelen lakásokban húzódnak meg, nehéz egészségügyi és szociális viszonyok között.

A legfontosabb teendő a teljesen nincsetlen földmives megsegítése. Mintha azonban már késő volna a segélynyújtás. Az újabb földosztás megakadt. A falusi szegénység pedig özönlik a városokba s örökre elszakad a földtől.

Csuka János

SZONETTEK

Májusi ájtatosság

*Ó kamaszévek májusi rejtelve,
esti hangok, ti ájtatosságok.
Hideg kövön a szűz vágyak rejtelve,
szívet ringató homályosságok.
Az égi béke földi árnya voltam,
kötődés nélkül élt a végzetem,
a Madonnától még el nem loholtam,
hittel győztem a csuf veszélyeken.
Hangszer voltam, rajt angyalok játszottak,
gyöngéd hurjaim frissen pengették,
megértették velem a csillagokat,
áhitatomat kedvvel nevelték.
Azóta jaj be siket és vak lettem,
a templomban ma ki hall s lát helyettem?*

Tavaszi öröm

*Permetezik az eső. Mosi születik
a hangulatok tavaszi köre.
A zöld füveket surolva nevetik
a cseppek, bársony kedvesed bőre.
Mig a meleg vért kínálja mosolya,
ujjongásodban szived zakatol,
inséged pedig, mely kérdezte hol a
rejtett győzelem, már nem marcangol.
Friss szagok szállnak fel az ut széléről,
a kikeletbe fonódó tömjén,
beléd illan, s a szép kedves kebléről
rebbenő sóhaj csodás költemény.
Közben szemedből kicsattan a részeg
s a részegítő vágy, boldog vagy s félszeg.*

Ne bántsd a szépet

*Ne bántsd a szépet. Ugyis ritkán látod,
ne szégyeljed, ha felgyullad érzéked,
Sorsod ösvényén sok a tüskés átok,
de illatukkal felkeltek a rétek.
Hozzád mentek a liljomok, pipacsok,
veled vigadt a mezei virág,
s ha akadtak is közöttük ripacsok,
halavány képük boldogit, nem vád.
Ne szégyelj gyönyört, a szenvedély ára,
amugy is könnybe fullad életed,
a sír az ember mélyen ásott vára,
a rabszív onnan hiába eped.
Vágyadban halljad az életnyitányt,
a csók ízével izgasd a magányt.*

Meztelen sors

*Rám zuhanhat a jelek áradata,
makaesul zenghet vergődő dalom,
a szénaillat s az ég boltozata
bármilyen pompás, s bármiként vallom,
hogy a léleknel külön szőnyeg nincsen,
rajt bandukolhat az éhes s fáradt,
s hiába mondom a hűség a kincsem,
olyan való ez, mely el nem szárad.
Alig akad, kit összehoz e csoda
legbensőmmel és híven követne.
Mindenkinek amugy is sok a dolga,
s az ily cél felé ki ténferegne?
Magamban állok éj-nap az ablaknál,
meztelen sorsom kívül is lakhatnál?*

Sötétség

Már jóllaktam a sötétséggel. Reggel,
holnap reggel a napot megállítom.
Érintkezem a hengegő felleggel,
a tárgyalást majd így-ugy megindítom.
Nem lámpafény a becsvágyam, megmondom,
nem a lapuló parázs vagy gyufa.
A napkéve az én álmom, s a gondom
a sötétség, a cél züllött huga.
Régen környékez, nagyon is meguntam,
a szikra bennem a napra éhes,
dehoggy derü az irigyelt oduban
megjegyezni az öröm mily véges.
Nekem a nap kell, lángoló világa,
nem a sikerek sötét boldogsága.

Shakespeare

Hadd simogasson emberi varázsod,
fülemben reszket szavad zenéje.
Izeneted, költői ámulásod,
a tévelygő ut csillagos éje.
Több lidércnél a sártól menekülő
formád, fényekkel zugó éneked.
A mindenségen örködve hevülő
elméd és álmod be megremegetet.
Az Uristentől jobbra ültél, mikor
megalkotta a szellem mámorát,
tisztult szemekkel megláttad a bibor
ragyogásban az örök szép korát.
S nem volt nyugtod, mert gyenge is lehettél,
képzeleteddel látomást kergettél.

(Cleveland. Ohio)

REMÉNYI JÓZSEF

KÉT VERS

Kéklő magasban

*Itt élek tehát, sápadtak között,
látszatok közt, hol néger a tánc s lánc.
Kis udvarom virágba öltözött,
de körülöttem tulsok léleksánc.
Hogy törjem át? Szaglászna a sunyik,
kik úgy cipelik tikkadt életük,
mint zsákot, melyben láthatón bujik
az önzés ténye, s féltik istenük.
Istenük, ezt az ócska, vad bálványt,
nem kesergek, más hirrel szolgálók,
felépittem a magányos állványt,
kéklő magasban egyedül állok.
Lenn hajlongnak, senki sem oltalmaz,
lenn kinoznak, engem senki sem véd,
a honfitárs csak érzélgős halmaz,
vagy a sorstól rossz keretbe tett kép.
A hitszegők s a bóbiskolók közt
mit is tegyek? Fogom pásztorbotom,
s ha már meguntam eltűrni a bőszt,
ez új tájon magam kioktatom.
Enmagam, mondván, nézd a dolgozót,
ki, akár te, hajszojt s mégis dalol,
őt nézzed s ne az aljast s botozót,
s ne azt, aki napszámért is gyilkol.
Elvágódol? Hová mennél? Szólj hát,
a baljós irigy mindenütt csapda.
Ne tagadd le a gunyt, ha kéjjel rág,
s ha repülsz, tudjad több vagy mint labda.
Lélek vagy, s míg a falka bután bög,
teremts rendet rég' pásztorbotoddal,
s ha a falkával nem bírsz, (birka-gőg!),
légy jelkép, halk s hü, s játssz szép álmoddal.*

Kinek fogadjak szót?

*Kinek fogadjak szót, mondjad?
A nyeglének? Kegyetlennek?
Hogy döntsem el, míg fölöttem
a fellegek keringenek*

*A szük érdekek kolonca
legyek, önkéntes rabszolga?
Nem tehetem, hisz lelkemnek
a csillagokkal van dolga.*

*Gépkocsira kapaszkodjam?
Van gépkocsim, de nem bánom.
Nem túlkölni, énekelni
kell nékem, ez boldogságom.*

*Dörmögj alku, ordits tőke,
értem szivetek nyomorát.
El nem ejtem minden szépség
ronggyá tépett lobogóját.*

(Cleveland. Ohio.)

REMÉNYI JÓZSEF

A Z U J S Z E L L E M I S É G

»Tanítvány: Hát nem tudod, hogy az orosz és a német nép még családjának sem ura? Nem tudod, hogy gyermekeiket is az államkaszárnya szakítja el? Nem tudod, hogy a kaszárnya minden isteni szikrának a legnagyobb ellensége?

Tanító: De hisz ez Spárta!

Tanítvány: Annál is inkább! Spárta félt Athéntől és katonáállammá szervezkedett. Athén ellenben bizott a szellem, ész, a tudás és a műveltség erejében. És ki győzött?

Tanító: Athén! Spárta elesett! A világ Spártától keveset örökölt. És az is rossz! Ellenben egész Európa Athéntől tanulta meg a gondolkodást és a műveltséget! A szellemi szikra ápolását és ki-művelését.»

Trikál József: »Az ui szellemiség.«

Amikor a társadalmi fejlődés egyenletes ütemét mélyről feltörő erupciók zavarják meg, a tömegben beláthatatlan következményű hisztéria lesz urrá. Az erupciókat a háború, a forradalom, az államrendszer változása és más erőszakos cselekedet okozza. Ilyenkor a küzdők szellemi fegyvertárukat, csakugy mint más öldöklő szerszámukat, minden módon szaporítani igyekeznek. Új tanokat és nézeteket teremtenek és a rádiótól meg a napi sajtótól kezdve, az elvont tudományok csendes műhelyéig, mindent igénybe vesznek tételeik megalapozására, igazolására és terjesztésére. Kevés időbe telik és ezek nyomán kialakulnak az ugynevezett világnézetek és velük a jelszavak és érvek olyan sokasága, amely a népességbe beszívárogva tömeghisztériát idéz elő.

Ma, ilyen tömeghisztériának korát éljük.

Nem hiszem, már a technika fejlettségénél fogva sem, hogy a

történelem folyamán valaha, olyan nagyarányú szellemi csaták folytak volna, mint manapság. Ezt a szellemi háborút azonban, most nem várakban, királyi palotákban, kolostorokban, egyetemeken és a tudós szobájában folytatják, hanem az utcán. Az utcának pedig semmi fogékonysága nincsen a változatok, a kutató megállapítások, a mérlegelések, az érvek és ellenérvek iránt. Mindent a maga nyelvére fordít és magához egyszerűsít le. Ezáltal a szellem mai háborúja elvesztette tudományos tárgyilagosságát és propaganda eszközévé süllyesztve a lelkeket fertőzi. A lelki fertőzés pedig ragályosabb minden járványnál. Hihetetlen méretű ez az epidémia és bacillusaitól az európai ember már alig mentes. Nemcsak a sajtóba szívárgott be, hanem a társadalmi közületek minden fajtájába és a családi életet sem kíméli meg.

Ha még ma nem vagyunk ott, de holnap már odaítünk, hogy az egész világ két táborra oszlik. És minél jobban duzzadnak a szeregek, annál nagyobb és sekélyebb az eszmei zürzavar. Régi jelszavakat új tartalommal töltönek meg, új jelszavaknak, régi tartalmat adnak, ami a kaoszt még jobban fokozza. Egy-egy jelszó különféle, néha egészen ellentétes fogalmakat és óhaiokat takar.

A két tábor most már kialakult és minden megállapodás nélkül elfogadott neve: baloldal és jobboldal. Ezzerkilencszázharmincnyolc embere hiába is akar kitérni ezek elől. Hiába igyekszik nyugodt elmélkedéssel és türelemmel a zürzavarok tisztázásához szükséges idővel élni, — az utca követel — valahová tartoznia kell. Szerény sége és hallgatása mindkét oldalon gyanuba keveri. Egyetlen halk elszólása elegendő, hogy valamelyik táborba besorozzák. Az egyik vagy a másik eszmekör, sokszor minden tudományos komolyságot nélkülöző megállapításáról tárgyilagos kritikát mondani, véleményét nyilvánítani súlyos bűn és az ellenfél fekete listáira kerül. Ma már el sem dönthető melyik tábor türelmetlenebb és kegyetlenebb, a bal vagy a jobb?

Íme, a hamis világnézetek okozta tömeghisztéria!

A bal és a jobboldal elkülönítésén kívül, a világnézet meghatározása szinte sportszerű divattá vált. Ebből következik, hogy a világnézet fogalmát félremagyarázzák, értelmét elferditik vagy teljesen meghamisítják. A társadalmi szemléletet, a közgazdasági rendszert, az államberendezkedést, sőt a rövidéletű politikai csoportosulást is, a mindent letakaró világnézet fogalmába burkolják. A pártok hívei pisztolyt szegeznek az ember mellének — mi a világnézete? — felkiáltással. És ebben a felzaklatott, a kedélyek végső nyugtalanságáig fokozott világban ki törődik a világnézet fogalmának igazi értelmével; amely az én viszonyát határozza meg a világmindenséghez, amely feleleteket keres a lét végső problémáira, amely a teremtés, az elmúlás és a végtelen értelmét kutatja. Az utcának és propagandájának elmélyülésre nincsen szüksége és csak a maga színvonalán mozog, önkéntelen hamisítások árán is. Amde míg a tömegek tévedése megbocsátható, addig az új társadalmi és politikai rendszerek a tudományok terén

való tudatos hamisítása, korunk egyik legsúlyosabb bűnözése és nem menthető, akár a bal, akár a jobboldali érdekek szolgálatába állítják!

A fogalmak és eszmék salakkal telített forrongásában mint kiszáradt mezőre a jótékony eső hullása, úgy hat Dr. Trikál József »Az új szellemiség« című, nemrégiben megjelent könyve.

Trikál munkája, a modern katolikus irodalom alapköve.

Mielőtt Trikál könyvének futólagos ismertetését adnám, a katolikus irodalomról kell néhány szót szólni.

A katolikus irodalom fogalmát, újabban szívesen összetévesztik a jobboldali szellemi termékekkel, de ezen felül is sok hamis felfogás burjánzott fel körülötte. A katolikus irodalomra előszere-ttel a konstruktív jelszót aggatták és ezzel igyekeztek a jobboldali társadalmi szemlélet vízeire vonni. Holott sem a konstruktív, sem pedig a destruktív tünet nem a legjellegzetesebb tulajdonsága. A katolikus irodalom nem is az a fehér irodalom, amely nem látja a bűnt, a fertőt, amelyik eltakarja szemét az élet szennycsatornáitól, amelyek tagadják a társadalmi nyomort és az »ideális lélek« és a »polgári erények« dicsőségét zengi. A katolikus irodalom nem a népiratok, falusi csodák, gyermeki ártatlanságot utánzó eszmekörében fogant elmefuttatás.

A katolikus irodalom ugyanugy alá van vetve a művészet törvényeinek, mint minden más irodalmi termék. Ha nem művészi, akkor nem katolikus irodalom. Törtetők és neofiták, a katolikus frazeológia felhasználásával kenetteljes, de sekélyes termékeiket ideig-óráig ott-ahol menlevélül használhatják, de az sohasem katolikus irodalom.

A katolikus irodalmat, a többi nem katolikus művészi produktumoktól világnézeti különbség választja el. A katolikus író minden sora és minden betűje felett a láthatatlan Isten lebeg. Istenben hisz és írásait isteni gondolat hevíti át akkor is, ha azt nem hangoztatja. Tárgyának megválasztásában éppen olyan szabad, akár csak materialista társa, sőt kevesebb kötöttséggel alkothat, mert a végtelen isteni eszme hatja át.



Korunk világnézei zürzavarában csendes szerénységgel, kiadói reklám nélkül jelent meg Trikál »Az új szellemiség« címet viselő könyve, amely nemcsak rendteremtő a világnézetek kuszált világában, hanem a gazdag katolikus irodalomban is új álláspont hirdetésével érdemli ki teljes figyelmünket.

Trikál a katolikus eszmekör egyik legkiválóbb képviselője. Művei tudományos életünk gazdag tárháza. Ebben a munkájában összefoglalta mindazon megállapításait és eredményeit, melyeket előbbi műveiben: »Egység felé«, »A gondolkodás művészete«, »A lélek teremő tevékenysége«, »Természetbölcselet« és a »Lélek rejtett élete« című munkáiban kifejtett és elért.

Trikál »Az új szellemiség« feldolgozásánál eltért előbbi írásmódjától és a párbeszédes formát választotta mondanivalóinak kifejtésére. Bizonyára azok népszerűsítése lebegett szemei előtt. Könyve ennek ellenére azon a magas színvonalon mozog, amelyre a mai tömegek nem érnek fel.

A Trikál által hirdetett új szellemiség lényege, az anyag és a szellem összehangolása, világnézetünk kialakításában.

»A kereszténység — írja Trikál — merőben szellemi élet- és világnézet. Vonzási központja kizárólag Isten. Az új kor merőben anyagelvi élet és világfelfogás. Vonzási központja az anyag. Az új szellemiség e két ellentét összhangja. Az új szellemiséget senki nem támadhatja, mert létcélja csak a láthatatlan. Sem azért nem gáncsolhatja, mert létcélja csak a látható. Sem tiszta szellemek, sem tiszta anyag nem vagyunk. Célunk tehát a láthatatlan, de lép-csönk és hágsönk a látható. Hatalmas feszültség éleszti a mi lel-künkét, mert a véges és a Végtelen között mozgunk. Anyagi és szellemi javakért küzdünk. Nem akarunk sem szellemiség, sem az anyagiasság koldusai lenni, hisz a koldussors nem jó talaja a szel-lelemiségnek. Mi emberek vagyunk és sem szellemek, sem állatok!«

A katolikus irodalomban kétségtelenül új ez a hang akkor is, ha nem Trikál az első, aki ezt kimondotta. És jelentőségének emeli súlyát, hogy könyve az egyházi hatóság jóváhagyásával jelent meg.

Mielőtt Trikál az imént idézett megállapítására jut, szemlét tart és mélyen járó kritikát gyakorol, a világnézeteket kialakító különböző bölcséleti felfogások felett és az általa réginek minősített szellemiség típusainak eszmekörét elemzi. Szembeállítja a csak égi embert a földi emberrel. Bemutatja a szépségek rajongójának, a bölcsnek, az álidealistának, a természethívőnek, az anyag-elvűnek, a tudósnak, a kollektív életforma hívójének, az intellektuelnek, a magasabb rendű embert óhajtonak szemléletét. Külön fejezetekben tárja elénk ezek sebezhető pontjait, álláspontjuk és tanításuk tarthatatlanságát. Különösen az anyagelvűséggel száll szembe. Annak minden területén meglazítja azokat a szűk korlátokat, melyekkel elméletük védelmére magukat körülbástyázták. Kétségtelen, hogy ha a tisztára materiális alapon álló tudományosság kutatásait követjük, hamar azokhoz a határokhoz érünk, melyekre az anyagelvű felelni már nem tud és az emberi lélek kielégítetlen marad. De ilyen hiányossági érzeteket kelt a pánteizmus, az idealizmus, a szentimentalizus és a magasabbrendű ember hitét valló világsszemlélete is. És Trikál ugyanígy mutatja ki, a csak lelki ember hiányosságait is. A katolikus irodalomban ezzel az állásfoglalásával szembe kerül nemcsak a misztikus és aszkétikus felfogással, hanem új tartalmat ad a gyakorlati katolicizmusnak.

Az új szellemiség tanát Trikál az idők kezdetétől fogva vezeti le: A létezés végső gyökerében az anyag és a szellem egy és ugyanaz volt, csak a teremtsénnél váltak látszólag ketté és alkotnak párhuzamos lényiséget. A felületesen gondolkozó ember azon-

ban nem lát vissza az ősalapig és e két fogalmat elkülöníti, holott ezek egymással szorosan együtt működnek, egymást kiegészítve egységet alkotnak.

Ezért, az új szellemiség lelki megújulás, mert visszaadja a teljes hitet. Azt a hitet, amely a természet törvényeivel nincsen ellentétben, hanem azt teljességében megérti és a világegyetemben az őt megillető helyére teszi. Trikál az anyag, a tudomány teljes megértését, annak felbecsülhetetlen nagy jelentőségét, szellemi és anyagi életünk szerves tartozékának ismeri el. Ezzel minden porszemet egészen az emberi testig átlelik. Természetesen, emellett álláspontja marad, hogy a szellem végeredményben a láthatatlan világból is kap ösztönzéseket, mert abba a világba tartozik.

Trikál gondolatokban gazdag könyvét olvasva, nemesre ösztönző, erőfrissítő, hitetébresztő érzés ömlik el raitunk. A kételkedő sem maradhat közömbös okfejtései előtt. Valóságban új szellemi lengi át könyvét és sok olyan problémánkra világít rá, melyek tudatunk alatt is marcangolnak.

»Az új szellemiség« jókor jelent meg. Az eszmék és nézetek mai forgatagában elősegíti tisztánlátásunkat és megnyugtatólag hat. Mint egy mentőövbe úgy kapaszkodhatunk Trikál könyvébe.

Vannak igazságok, melyek ellen ezer rádióállomás és millió ujság hadakozhat, mégis csak ideig-óráig homályosítja el annak mindent túlélő örök ragyogását. Ilyen igazságokat tartalmaz Trikál könyve.

Trikál Isten-hívő, keresztény ember, de könyve nem irány-munka. Ezért minden maradnak és haladónak, hívőnek és tagadónak, baloldalinak és jobboldalinak elolvasásra ajánlom.

Kende Ferenc

ÉLET ÉS ITÉLET

Köröskörül a buzatáblán szökülő kalászoszok csiklandozzák az át-
osonó szellőcske lelkét.

Simó Illés a béresház előtt nézelődik az öreg eperfa alatt. Fára
akasztott kaszáját leemeli s belefekteti a vizes vályuba, hogy da-
gadjon egy kicsit s hétfőre jobban fogja a pengét.

A konyhában lobog a katlan tüze, sistereg a zsír s küldi ki a
vacsora ünnepi jó illatát. Szinte a láb is meggyengül, ha mély lélek-
zetet vesz belőle az ember.

— Gyűjjék be, apjuk, — szól ki a küszöbről az asszony — min-
gyán kész a vacsora. Gyutom is ebbe a pillanatba a lámpát.

Hangja a sötétben szinte melegít, s olyan érintése van a szíven,
mint a vigasztalásnak vagy engesztelésnek a nehéz pillanatok ide-
jén.

Az ember még elmozgolódik az udvaron, aztán izzadó arccal
belép. Mintha nem is otthon volna, úgy restelkedik a szobájától.
A verejték forró harmata egészben ellepi s ő majdnem fél is a
konyhában meggyújtott lámpavilágtól. Idegesíti, hogy az asszony
majd rácsodálkozik, hogy ég s tüzel a képe, mintha most bocsátot-
ták volna meg neki valami szégyenletes nagy vétkét. A lámpát kö-
tényével védve már hozza is be az asszony, s ő a tükörbe pillant.
Meggönnyebbül, hogy nincs semmi pirosság az arcán, csak éppen
izzadtabb, de hát ez munkásnapon este nem viasz.

A ládára ül s megtörülközik. A tányérok, kanalak ismerősen
és vigan csörrennek meg az asztalon s felesége fürgén fordul be
másodszor is a sistergő edénnyel.

— Újjön le apja, míg meleg. Mária, Péterke, gyertek, mer még
mosogatni is köll.

A két gyerek vigan civődve fordul be. A jószaggal párolgó hu-
sos serpenyő előtt megszelidülnek és hadarják az asztali imádsá-
got. Simó Illés közelebb huzódik, mert egy újabb unszolás talán az
étvágyát szegné.

Azt mégis keményen eltökéli, hogy csak éppen tessék-lássék
vacsorázzik a jóból. De az első falat nagyon kívántatta a másikat
s az a továbbit is. Rég nem volt ilyen ünnepi vacsora az asztalán,

s el se gondolta, hogy jó volna még egy pár falat, amikor a párja már meg is szedte neki a tányért megint.

— Csak egyék, apja, van még itt. Hónapra is jut még arravalóbban, mer a kastélyba vendégeket várnak. Borjut vágta, oszt a báró ur apró miegymással egy egész combot küldött ide.

Kiszalad a konyhába s egy nagy üveg borral tér vissza.

— Ital is van. Márka, hozz csak egy poharat. Olyan bor ez, hogy még ilyent nem ittunk. Egy szép kis hordóval küldött a báró ur.

Telit egy pohárral s amikor látja, hogy az ura fölhajtja, beszél tovább.

— Éppen máma délben elfog a fiatal báró ur. Kérdezet, hogy s mint vagyunk. Én biz elpanaszkodtam mindent. Négy óraker üzentek az irodából, hogy menjek a kulcsárhoz. Egy zsák liszt, egy hordó bor, zsir, vagy öt kiló hus került a kamrába rögvest. Azt is megmondta a báró ur, hogy ha valami köll csak neki szóljunk.

Simó Illés ha hallgatja is, félig se érti. De amikor az utolsó jóleső falat is lecsuszik, érzi hogy megkeseredik benne minden. És akkor kiszökik belőle a bujkáló kérdés halkán és rekedten.

— Rozál mikor ment el?

Az asszony hangja is csenedesebb lesz.

— Fölötözött a lelkem még hét óraker. Akkorra hitta a báró ur. Ott vacsorázik a kastélyba.

Péterke vidáman beleszól:

— Akkor ő is villával meg késsel eszik. Balkézbül, mer egyszer láttam, hogy a báró ur a kertbe vacsorázott sok-sok vendéggel, oszt mindenki ugy evett.

Simó Illés maga se tudja, hogy csapta szájon a gyereket.

— Elhallgass, mer mingyá balkézzel csapom le a fejed.

Az asszony ijedten már fogja is őket s csöndes korholással vezeti az ágyhoz.

— Mér jár mindig a szájatok. Vetközni egy-kettő, aztán be az ágyba!

A két megszeppent gyerek sietve bujik a takaró alá. Simó Illés az indulatával birkózik. Valami arra dühíti, hogy lesöpörjön mindent az asztalról. De a felesége megint mellette van, tölt neki s kedveskedő kínálgatással szaporítja a szót.

— Ugye apja, ilyen finom italba se mártotta a bajuszát. De nézze mán, a szivart majd elfelejtettem.

Egy doboz szivart csusztat elébe. Ez viszont ugy megrontja az ember ellenálló erejét, hogy céltalan minden kapkodás a kísértés ellen. Simó Illés maga tölt még egy pohárral és rágyújt a lámpa fölött egy szivarra is.

Az asszony megkönnyült szívvél nézi egy darabig. Aztán csendes szavakkal aprózza gondolatait.

— Nem tehattünk mást, hiába. Ha egyszer így kívánja a báró ur. Meg aztán lehet, hogy annak a szegény lánynak is javára válik.

Simó Illés utálkozó, haragos gunnyal felel vissza.

— Az. Még javára válhat a lányodnak, hogy a báró szeretője lett.

Szinte örül, hogy elevenbe vágott a szava. A mentegetés olyan, mint a készülő sirás.

— Mér emlegeti éppen így szegénykét. Tehet ő rula, vagy tehessünk mink ellene valamit. Nem a vére hajtotta, oszt nem is mink küldtük oda. De hát a béres mégse húzhat ujját az urával.

Simó Illés megemelkedik a széken mintha csak nyújtózna. De hamar eszébe villan, hogy itt hiába való volna hősködni. Tölt, iszik és füstöl tovább s inkább magának beszél.

— Azér csak nem jól cselekszik a mi fiatal bárónk. A megboldogult öreg méltóságos életibe nem vetemedett vóna ilyen dolgokra. Mér rugta el a feleségit, mér veti rá magát a béreslányokra? Ott vannak neki a magához való személyek, férhessen el a szolgáloktul, ha bárónak szülte az anyja.

Keserőség és utálat ébred benne az egész élet ellen. De azért türelmesen, szinte elgyengülten hallgatja a felesége szavát.

— Mink igazán nem tehessünk róla. Tán azt mondjuk, hogy *nem*, oszt vonjuk magunkra a báró haragját? Aztán meg, ki tudja, lehet, hogy *semmi* rossz nem válik belőle. Csak éppen, hogy megtetszett neki a lány, azér hitta be. Aszonta ugyis, hogy más is lesz ott máma este.

Simó Illés legyint. De a szeme sarkából azért figyeli az asszonyt, hogy ugyan hihet-e egy kicsit abban amit mond, vagy csak szokásból járhatja a száját. Belül vadítja magát azzal a gondolattal, hogy az asszonyféle mennyire hazudik még a saját lelkének is, ha ezzel könnyít valamin. Kedve volna letorkolni ezt a süket okoskodást azzal, hogy egyszerűen az asztalra csap és kiordítja magából a maga igazságát. De hirtelen a lányát állítja elébe a gondolat, Rozált, a tizenhétéves mosolygó s mégis komolyka kis hajadont. Mennyire szerette éppen azzal, hogy különösebben nem is mutatta ezt soha. Talán legjobban még olykor érezte vele, amikor együtt dolgoztak valahol. Olyan jó érzés volt, ha a munkában sikerült könnyebb sorba állítani s délben, ha hozták az ebédet, a jobb falatokat valami ürüggyel átcsempészni a tányérjába. Az utolsó vásáron, hogy megtecszett neki az a kék virágos kendő, de a lány drágállotta s ott is hagyta. Ő visszafordult, hogy majd okosabban alkuszik rá s úgy is hozta nagy diadallal, mintha jóval olesóbban kapta volna. Eltúrte inkább otthon a szemrehányást érte, hogy itálra költött a pénzből. Most ez a lány ott van a bárónál, a kastélyban, a fáradságos hét utolsó estéjén ünneplőbe öltözve. A báró meg, a cudar, cicázik vele, a testén játszik az ujjával, simogatja azzal a fakó, vértelen kezével.

Megrázza a fejét. Erre, ha van bufelejtő, akármilyen és akármilyen valóságos: inni kell. Nagy kortyokban nyeli az italt, s a bor tüze lüktetve árad tovább kimerült testében. Az asszonyra nem is néz. Az ott ül a ládán s figyel. Hallgat, mint aki ismeri a helyzetet s tudja, hogy minden szó most csak az ellenlábására talál. Akkor

mozdul meg szíves fürge készséggel, amikor az utolsó kortynak valót önti ki és az üveget félre tolja maga elől, mintha kocsmában volna.

— Aszontad: van még.

— Van apja, hogyne vóna. Hozok is mingyán belőle, csak nagyon sok mégse legyen.

Hozza a megtöltött üveget s maga is elkortyolgat egy pohárral. Nézi az indulatosan fészkelődő embert, aki új gondolattal bajlódik.

— Mégis csak rosszul tettük. Nem köllött vóna elengedni.

— Mit mond?

— Nem köllött vóna elengedni. Csináljon a báró, amit akar.

Magában kutatja, hogy hol is hibázott, de szinte nem is érti, hogy végződhetett így a dolog. Kezdődni csak úgy kezdődött, hogy az a lelketlen intéző valami mulasztást olvasott rá. Ijesztgette, gyurta egy ideig, aztán egy este betoppant, kurtán közölte, hogy talán nem meneszük el. A végén úgy visszafordulva, mellékesen még odavetette, hogy a lányát szombaton este küldje el a kastélyba. Orrhangon még hozzá biggyesztette, hogy a lány ne meztláb kerüljön a báró ur elé, s azzal már távozott is.

Majdnem káromkodik, amikor végiggondolja ezt a szégyenletes históriát. De inkább maga ellen tüzel, hogy olyan szótlanul türt mindent. Oda kellett volna csapni az intéző orra elé, a pofájába ordítani és becsapni az ajtót. Erre olyan okosan készült is, de hát mire élébe került, még mentegetőzni se tudott.

Az asszony megint bóbiskol, de azért minden mozdulatra fölriad. Ősztöne gyanakvással lesi a hallgató embert. A második üveg tartalma még csak alig egy pohárnyival apadt. Mintha megfelekezett volna róla, de csakhamar rápillant az üvegre és színűrtig tölti a poharat. Ez indulatát is egyszerre lecsillapítja.

— Szegény embernek, szegény lánynak ilyen a sorsa, — vizsgálgatódik félhangosan.

A gondolatok is lassan megcsendesednek. A szomorúság süt ki belőlük, s ahogy cserélődnek, fásult és fáradt lesz a lélek. S'mó Illés még a kastélyban császkal a képzeletével, de amit látni véi, annak már nincs bujtogató ereje. A lánya piros arccal ott ül egy puha öreg széken, a fiatal majomképű báró a fején motoszkál, vállára teszi a kezét és beszél neki. A föld emberének egyszerű legényfia ilyenkor inkább hallgat, elvértve ha szól valami közömböset, de a báró, amilyen szórló természet, bizonyára ilyen helyzetben is hetet-havat összehord.

— Ó az a szegény gyerek!

Melegség önti el s valami azt jósolja, hogy ha ezután a szemébe pillant, csak még mélyebben és szánóbban szeretheti.

— Anyjuk, kortyolj te is velem, aztán még egy üveggel ide az asztalra, — szolt rekedten a kemence felé — haggy temessek.

Felesége határozatlanul ellenkezni akar.

— De apja, még ez az üveg is félig van.

— Ne legyen gondod vele, csak tedd amit mondok. Még egy üveggel, aztán elég mára.

Önt magának is, az asszonynak is.

— Nem hallod, hogy temetek?

S néz mint az örült.

De aztán megfog valamit a szeme és lágyul a tekintete. Szomorú érdeklődéssel kíséri egy molypille bolond táncát a lámpa körül. Gondolata más felé csap. A feleségéhez szól, de mintha csak magával társalogna.

— Eddig, hallod-e, sajnáltam azt a szegény finom jó asszonyt. A bárónak a feleségét értem. Igazán olyan áldott lélek az, mint egy angyal. De most egyszerre örülök a sorsának. Örülök, hogy elrugta magától ez a gazember. Ha már van baj a világon, jusson belőle minél több vállra.

Még a lámpát szemlélgeti hunyortalan, meredt nézéssel, de a beszéde megint új csirából fakad.

— Pedig könnyű virágot nevelni a kertben, a vasrács mögött... De neveljék az utszéken... a porban... vagy az árok mentiben... ahol minden emberbarom letaposhatja.

Pillantása az órára esik. Fél tizenkettőre nyultak a mutatók.

— Nem baj anyjuk. Azér tán a szegény embernek is van Istene.

Az asszony nyugtalanul bizonygatja, hogy van, s most már maga kívánja, hogy az ura minél szaporábban hajtogassa a poharakat. Éjjel nem jók az ilyen gondolatok a feketén látó ember lelkében.

— Fogyassza má egy kicsit gyorsabban, aztán feküdjünk. Régen itt az ideje.

Simó Illés iszik. Nagyokat hörpint s mint a gondolkodó ember, lassan nyelegeti az italt, mintha a száját öblitené.

Kint vakkant a kutya és becsapódik a sorompó. Az asszony nyugtalanul nyit ajtót. Rozál jön meg, nagy kék szeméből a nézését mintha előre küldené. Arca, homloka halvány, de a szeme alatt két piros folt mintha egy-egy seb friss fájdalmával tüzelne. Száját mintha valami keserűség tanítaná mosolygásra.

— Hát maguk még fönt vannak?

Az asszony anyáskodó szeretettel kapkod hozzá.

— Ó, hogy ilyen hamarost meggyöttél.

A lánya szeme a két üvegre esik és egy pillanatra elkomolyodik. Fejkendőjét kioldja és a fáradtság látszatával rogy le egy székre. Tekintete az apja arcát faggatja. Az asszony félősen vág közübük a kérdéseivel.

— Hát mondd csak... hogy-hogy ilyen hamar... Istenem, csak nem történt valami baj...

A lány erőltetetten fölnevet.

— Micsoda baj? Elbeszélgettünk, ott volt a Julcsa is. Aztán a báró azt mondta, hogy jó éjszakát, hát erre csak nem maradhatunk továbbra is.

— Julcsa is ott vót? No ládd apja. Aztán mit beszélgettetek?

— Előbb vacsoráztunk. Aztán a báró ur az előadásról beszélt. Aszonta, hogy én szerepeltem legjobban. Nemsokára megint rendez a tanító ur, ott is szerepelnem köll. Meg is mutatott egyet-mást a kastélyban. Aztán elbolondozott, mer közbe egy kicsit ivott.

— Hála Istennek... Mondtam ugye apjuk, hogy talán még-se... No lám.

Simó Illés szinte megszédül s valami édes érzéssel hálálkodik magában. Alig bir a lelkével, úgy szaladna szájára a sok kérdés.

— Aszondod, hogy Julcsa is ott vót?

— Ott hát. De annak a lánynak ugyancsak fölvágták a nyelvit. Ugy beszél az a báróval, mintha egy iskolába járt vóna vele.

— Oszt együtt gyűttetek el?

A lány elfordulva vetkőződik az ünneplőből.

— Ó valamivel előbb ment el, de nemsokára én is indultam.

— No látod. Csak ha nem történt semmi baj.

Simó Illés türelmetlenül és fújva közbe vág.

— Várj, most én kérdezek.

A lányához fordul.

— Aztán mondd: igazán becsületes volt hozzád? Nem bántott?

Egy ujjal se ért hozzád? Nem lesz baj, mer úgy is én vagyok a hibás, de tudni akarom.

Szinte könyörgi, hogy most sirja el magát a lány. Várja is, hogy odaroskad az ágyra, vagy zokogva elfordul. Ha így lesz: hozzá megy, megsimogatja, megvigasztalja s ha az csak egy szóval azt mondja, hogy *menjünk imen*, reggel mindenestül itt hagyja ezt az átkozott házat.

A lány habozva, lesütött szemmel, de mosolyogva felel.

— Igazán semmi, no. Éppen, hogy a hajamat megsimogatta. Aszonta, hogy egy grófi lány ismerősinek van ilyen haja. A bluzomat is dicsérte, hogy kivel varrattam. Aztán...

Simó Illés úgy pattant föl, mintha egy marék parazsat dobtak volna hátulról a nyakába.

— Hejnye, a céda mivoltját ennek a kárhozott világnak!

Valami röhögi a lelkébe, hogy a lány hazudik. Nem félelemből, gonoszszágból, hanem szégyenből vagy kiméletből, de hazudik. Belül talán sir, zokog, vádol és utálkozik, de az arcán mosolygást és nyugalmat mutat. Nem gyerek ez többé, hanem nő s ezen a csunya fordulón most ez a néhány óra vetette át.

Az előbb még bünbánat, száanalom és sirató leborulás volt a gyalázatba kergetett leány, a fiatal áldozat előtt. A sirás fojtogatta, amikor arcán a mosolygás mögött az élet csufságának rejtett betűit kereste. Most bősziúten vizsgálódik szét, szeme a sarokba dobott botra téved, fölugrik, oda tántorog s úgy lép a rémülten tekintgető, félig levetkőzött lány elé, mint a gyilkolásra kész haramia.

— Má is ilyen könnyű a fakargatás, te céda, te?

Neki esik és üti, veri, ahol csak éri. A lány a tenyerébe lopja

arcát és egy szót se szól, csak áll. Az anya, meg az ágyban fölriadt két gyerek jajveszékel s ijedten nézi a megvadult apát, aki a szoba közepén veri a leroskadt, véres, fehérvállu teremtest.

— Csak így el tudod tagadni, mi? A szemembe nevelsz, amikor belülről bőgsz? Ilyen könnyen hazudsz má most az elsőnél is, ugye?

Az asszony sikoltozva menekül ki az ajtón s néhány perc múlva a szomszédokkal jön vissza. Az ingre vetkőzött leány akkor már félholtan, végig véres testtel hever a földön és Simó Illés lihegve fujva törli izzadt homlokát egy rongyba s elfordul, hogy a falnak esve elmossa dühét az istenverte nyomorult teremtések kései gyógyító szerével, a szégyenkező, fájdalmas és mély emberi sirással.

Berényi János.

A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK

I.

Minden kisebbségi politika sarkalatos pontját a kultur-kérdések alkotják. A kisebbségi mozgalmak vezetésének életrevalósága és sikere e gondolat helyes és idejébeni felismerésétől függ. Ezt bizonyítják pl. Vojvodinában a szerbek harcai 1918-ig, s azóta a mi tapasztalataink is.

Sajnos, mint már annyiszor megállapították a jugoszláviai magyarság huszéves kisebbségi élete alatt nem tudott sem egyetemes kisebbségi mozgalmat megindítani, sem pedig kitartó, következetes, céltudatos, s helyi viszonyoknak megfelelő iskola-programot megvalósítani. Sajtónkban néhány tárgyilagos, adatokkal alátámasztott cikk mint pl. Csuka Jánosnak: »A Dunabánság kisebbségi népiskolái«-ról szóló s a Kalangya januári számában megjelent írásának kivételével, mindig csak általános, »mindenki látja, érzi, tudja stb.« érvekre épített, és éppen ezért többnyire elolvasatlan, vagy vállvonogatással elintézett közlemények láttak napvilágot.

Mégis — és ezt örömmel szögezzük le —, az utóbbi évek itt is változásokat hoztak. Talán az új nemzedék változott életszem-

lélete idézte elő, talán az utóbbi idők és feladatok kényszerű megismerése az »öregek« részéről, vagy mindez együttvéve, tény, hogy életünk, fennmaradásunk és előbbrejutásunk egyik főproblémája megoldásához — ha lassan is — de egyre jobban közeledünk.

II.

Különösen a háboru utáni években terjedt el az a nézet, de még ma is akadnak emberek, akik az egyetemi ifjuság szerepét egy közösség életében lebecsülik, kis fontosságúnak tartják. Nem szándékunk ezzel a nézettel vitába szállni, különösen nem ma, amikor a beográdi egyetemi ifjuság példája mindennél meggyőzőbben az említett nézet tarthatatlanságát bizonyítja. Arról pedig, hogy egy kisebbségi sorsban élő nép számára egyetemi ifjusága nagy fontosságu, — azt hiszem — senkit sem szükséges külön meggyőzni. A főiskolások soraiból kerülnek ki azok, akik éppen tanultságuk és tapasztalataik révén életünk minden előretörő megnyilvánulásának élharcosaivá kell hogy váljanak. És épen ezért, ennek az ifjuságnak helyzetét meg kell ismernünk, hogy ott, ahol arra szükség mutatkozik, segíthessünk.

III.

Lássuk előbb a pusztá számokat. A hivatalos kimutatás adatai szerint a magyar és német nemzetiségű egyetemi hallgatók száma a következő képet mutatja:

	magyar nemzetiségű	német	ebből magyar állampolgár	német
1923	105	83	13	6
1924	125	77	9	16
1925	113	102	11	4
1926	224	169	9	5
1927	223	154	13	10
1928	269	187	9	6
1929	263	191	8	9
1930	342	336	12	6
1931	384	371	11	10
1932	395	366	8	14
1933	409	390	15	19
1934	371	379	12	14
1935	328	392	9	21

Bár témánk tárgya egyedül a magyar egyetemi ifjuság, összehasonlítás kedvéért feltüntettük a német főiskolások adatait is.

A kimutatásból látjuk, hogy a magyar egyetemisták száma 1933/34 évben volt a legnagyobb, s hogy azóta érzékeny esést mutat,

mig ugyanakkor a németeké állandóan emelkedik és ma már jóval meghaladja a magyarok számát is.

Ennek okát elsősorban az egyre nehezebb életviszonyokban s elhelyezkedési lehetőségekben kell keresni, de nagyban hozzá járul ehhez az is, hogy a gondoskodás a magyar egyetemi hallgatókról egyre kisebb.

Mielőtt tovább mennénk, feltesszük a kérdést: ez a 320 főiskolás elégséges utánpótlást jelent-e s arányban áll-e jövőbeli szükségleteinkkel? Egy rövid összehasonlítás választ ad erre is. Jugoszláviában 1000 lakosra esik egy egyetemi hallgató,

930 szerb-horvát-szlovén lakosra esik egy szerb-horvát-szlovén egyetemi hallgató,

1660 német lakosra esik egy német egyetemi hallgató,

1830 magyar lakosra esik egy magyar egyetemi hallgató

Kicsi a szám, végtelenül kicsi, s mégis kisebbé válik, ha a fejlődés csökkenő irányzatát tartjuk szem előtt.

IV.

A magyar egyetemi hallgatók három városban folytatják tanulmányaikat.

A magyar főiskolások megoszlása az egyetemi városokban %-ban

	1935	1933	1938
Zágreb	50	54	65
Beograd	25	25	14
Szabotica	25	21	21

A szkoplyei fakultáson nincs magyar hallgató, a lyublyanai egyetemen pedig összesen kettő van.

Mint látjuk, a zágrebi egyetem magyar hallgatóinak száma egyre kisebb, bár még mindig ott van a magyar főiskolások fele. Ezzel szemben Beograd és Szabotica állandó növekedést mutat. Hogy egyetemistáink fele Zágrebben van, annak a szentimentalizmus mellett fő oka a jól megszervezett magyar diákközház és menza.

Míg a szabotici növekedés főképp a viszonylagosan olcsóbb létfenntartás következménye, addig a beográdi növekedésnek — párhuzamosan a zágrebi csökkenéssel — több oka van. Ezek:

1. a »Bolyai Farkas-Egyesület« működése, amely sok szegénysorsú diáknak teszi lehetővé tanulmányai folytatását.

2. a vojvodinai elhelyezkedésnél opportunusabb beográdi diploma szerepe.

3. Beograd közelsége, politikai és kulturális központ voltának jobban érezhető hatása.

4. Utolsónak vettük, bár nekünk elsősorban az a megértő, baráti, mondhatni testvéri szellem fontos, amely a beográdi egyetemen uralkodik, s mely egy intrazigens és nemzetiség-elnyomó po-

Somorja Sándor: A jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók

litikát hirdető kisebb csoport kivételével az egész beográdi diákság érdekeinek minél hathatósabb megvédésével mindenkinek biztosítja a tanulás-, gondolat-, szólás- és szervezkedési szabadságot. Az a gazdasági program pedig, amit a beográdi diákok tanáraikkal együtt állítottak össze, s melynek fokozatos megvalósítását vállalva harcolják ki, rövid időn belül az arra szoruló beográdi egyetemi hallgatókat nemzetiségi különbség nélkül a legegyszerűbb gondoktól mentesíti.

V.

Minden nemzet jövőjére fontos kérdés, hogy ifjúsága magának milyen pályát választott. Ebben a tekintetben a kimutatás a következő képet mutatja:

A jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók megoszlása szakok szerint %-ban.

	1935	1933	1928
jogi fakultás	36	34	50
orvosi fakultás	23	22	15
bölcsészeti fakultás	13	17	22
műegyetem	10	13	6
állatorvosi fakultás	7	3	1
teológia	4	5	2
agronómia	3	1	1
kereskedelmi szak	3	4	1
zeneművészet	1	1	2

Amilyen örömdetes az a fejlődési irány, amelyet a jogászok számának a fogyása és a többi szakok emelkedése mutat, olyan sajnálatos a bölcsészettani hallgatók hirtelen esése.

A magyar anyanyelvű, magyarul tudó, magyarul érző tanerők hiányát egyre jobban érzi a középiskolai ifjúság, és ez a pont, ahol a gerinces és céltudatos kisebbségi vezetés hiánya a legszembetűnőbben mutatkozik. Az amúgy is kisszámu magyar főiskolásoknak több mint egy harmada még mindig ügyvédnek készül és tanárnak csak egy nyolcada.

Vojvodina gazdasági életét a mezőgazdaság uralja, de ennek következményével egyetemi ifjúságunknak csak egy tizede számol, pusztán azért, mert nincs semmiféle biztos alapokon nyugvó utmutatása.

Bár a német egyetemisták megoszlása sem ideális, de mégis mennyivel jobb.

A jugoszláviai német egyetemi hallgatók megoszlása fakultások szerint %-ban

jog	bölcsész.	orvostan	műegyetem	állatorvos	teológia
23	24	17	11	10	6

agronómia kereskedelem zeneművészet

4

3

2

A helyzet fölismerésének mennyivel magasabb jelét mutatják ezek a számok. A német egyetemisták egynegyede lesz tanár, egy hatoda készül állatorvosi és mezőgazdasági pályára és egy ötöde jogász. Az egyre izmosabbá váló német főiskolások csoportjának ez a megoszlása nem véletlen, nem a sorsukra hagyatottság eredménye.

VI.

Nem lehet itt célunk, de helyünk sincs rá, hogy az egyes szakok előnyeit vagy hátrányait külön részletezzük, hiszen ma, amikor az új világgazdasági válság fekete viharfellegeit már kibontotta, az elhelyezkedési bizonytalanság ijesztő rémként üli meg azok lelkét, akik hosszú évek keserű munkáival oklevélhez jutottak és minden kereset nélkül ott állnak munkára vágyva a lezárt kapuk előtt. Biztos, hogy az egyén ereje kevés arra, hogy a nehézségeket sikeresen és magyarságát megóva leküzdje. Ide nagyobb erőre, a közös célokért megszervezett magyar kisebbségi társadalom erejére van szükség. Ez az összefogás tud majd állást teremteni és képes lesz biztosítani a megélhetést azoknak, akiknek erre szükségük van és akiknek tudását nem nélkülözhetjük.

Gondoljunk csak arra, mit tett a szerb kisebbség a régi Magyarországon. Vajon melyik kisebbség tud még olyan intézményt felmutatni, mint a Tekelianum, s az ösztöndíjak olyan sorát, mint amit a szerbség adott középiskolai és egyetemi ifjúságának? A jövő megmutatta, hogy a sok áldozat nem volt hiábavaló.

Ne mondják azt, hogy sok az értelmiségünk s ez káros, felesleges. Hát lehet valaha is a tudás káros, felesleges?

A magyarul írni-olvasni tudók száma egyre kisebb, magyar tanerő alig van, a földművelés, állattenyésztés visszafejlődik, mert nincs tanító, vezető, kevés a tanult agronómus, s kevés az állatorvos.

VII.

Az ifjúság tette-reje széthullhat, helytelen irányba terelődhet, ha segítségre, megértésre nem talál. A történelem utmutatása pedig szervező, irányító munkát követel. Ha mindazt, ami nekünk drága, kisebbségi sorsunkban is igazán meg akarjuk őrizni, s kulturánkat fejleszteni, akkor az eddigi egész kultur-politikát új alapokra kell fektetni. Mivel ez a cikk csak a főiskolásokkal foglalkozik, és még ebben a rész kérdésben is nehéz azonnal kész programot adni, csak fölvetjük azt, ami nézetünk szerint az első lépést és a szükséges alapot a továbbhaladásra magában foglalja.

Somorja Sándor: A jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók

1. Az eddig főképp egyéni kezdeményezésen alapuló, szórványos segélyezés központosítandó.

2. Pályaválasztási tanácsadó szervezendő, amely az egyén képességei, hajlamai, az elhelyezkedési lehetőségek és népi szükségleteink alapján utbaigazítást adna és esetleg felhívást bocsátana ki.

3. A szükséges pályákra, melyeknél a hallgatók száma nem kielégítő, ösztöndíjak irandók ki.

4. Az elhelyezkedési és kereseti lehetőségek feltárásáról való gondoskodás központosítandó.

5. Kötelezni kell minden segélyezettet, hogy a támogatást tanulmányai elvégzése és elhelyezkedése után a központnak fizesse vissza.

Természetes, hogy ilyen nagyarányú munka sikerességét eleve kizárja, ha csak erre szorítkoznak. Ugyahogy az egyetemi hallgatók kisebbségünknek csak egy kis részét adják, ugyanugy a velük kapcsolatos kérdések is, egész létkérdésünk bár fontos, de csak parányi része, amelynek megoldása szerves része annak, amit úgy hívnak kisebbségi politika, kisebbségi programm. De a helyes program is csak akkor valósítható meg, ha fel tudjuk mellette sorakoztatni a tömegek erejét. Ezt pedig úgy érhetjük el, ha a célkitűzéseket társadalmunk minden rétegének követelését szemügyre véve és azokat szerves népi egészbe kovácsolva, állítjuk föl. Ez nem lehetetlenség, hanem megvalósítható.

Kisebbségünk osztálytagozódottsága ellenére is sok olyan pont van, ahol a jugoszláviai magyarság, mint egy ember menetelhet a közös célok felé. Ezek megtalálása, kiemelése és elmélyítése az igazi kisebbségi vezetők szerepe. A kulturkérdések az ilyen közös kapcsolatok legfontosabb részét alkotják, mert parasztnak, munkásnak, hivatalnoknak, iparosnak, kereskedőnek, szabad pályán levőnek: az iskolák, tankönyvek, színház, olvasóköri — művelődés és haladás — egyformán fontos és egyformán szívéigye.

Ez az a kérdés, amely köré csoportosítva, kialakulhat az a kisebbségi arcvonalt, amelyen belül az eddigi idegenkedést és kölcsönös bizalmatlanságot, az egymásra utaltság felismerése, az együttaladás szükségese s a testvéri megértés váltja fel. Az idő követelése ez az összefogás, amely a bizonytalanság, a hányavetettség föloldását teszi lehetővé és megnyitja előttünk a haladás, boldogulás útját a szebb, emberibb, napsugaras jövő felé.

Somorja Sándor
egyetemi hallgató

A SZÉL MINDENÜTT UGYANAZ

Testvér!

*a szél mindenütt ugyanaz,
de lásd: a tenger háborog tőle,
a sziklafal daccal neki veti a vállát,
a gyerek borzongva összehuzódik előtte,
a lány arra vigyáz, hogy föl ne vesse ruháját,
s a vándor csak éppen a kabátját vonja összebb a mellén*

*Ezer kilométeres útján
egyszerű ősi nótájával átrohan,
szándéka, terve, ellensége nincs,
csak a maga szilaj kedvét táncolja fene-szívvvel,
s mégis, ó de sok minden történik nyomán!
a viskó leroskad,
a nádas ezer bóbítája ringva hajladoz,
a fák komoly terebélye a fejét csóválja,
a kő a mellét veri, hogy a helyén marad,
a vizek izgalma orgonál alatta,
a hajó részeg lesz tőle
az ösztönös iránytű mutató ujja elernyed,
a zászló lelkesen hadonászva prédikál,
a lélekvesztő elmerül,
a rossz fal leomlik
s a láng gyilkosan ugrik egyik tetőről a másikra.
Testvér,
vádad ne érje őt: a szél lelke mindenütt ugyanaz,
s csak azok mások, akik fölött sikoltva átsuhan.*

BERÉNYI JÁNOS

IRODALMI SZEMLE:

K ö n y v e k

Halász Gábor gazdag folyóirat-munkásságából, ide s tova több mint egy évtizede ismert kritikus. Mégis, csak most határozta el magát nagyobb tanulmányai kötetbe foglalására. Kár volt ugyan a tul-zott szerénységért, de ahogy kötete első felét kitevő, régebben írott tanulmányaihoz az újabbak simulnak, mégis azt kell mondanunk, jól tette. Kötete így teljes képet ad fejlődéséről, irodalmi ideáljairól, minden áradás nélküli, szinte tulobjektí-vált értékeléséről. Az új magyar tanulmányíróknak ezt a legműveltebb-jét, elvi következetességének abban a szuggeszívításában mutatja, amit minden ellenkezés mellett is, tisztelettel kell fogadni. Mert minden kritikusnak, *Halász* Gábornak is vannak ellenzői. A háborúutáni fiatal magyar tudósnemzedéknek ahhoz a típusához tartozik, amely az előző nemzedék szellemi nihilje elől a rend, a forma és a hagyományok kötelessége felé hajolt. Indulásában, a »Napkelet« íróihoz való csatlakozásában volt valami tüntető gesztus az ellenforradalmiság mellett, abból az ellenforradalomból, ami csak addig volt az, míg a forradalmi időben kihajtott irodalmi vadhajtások el nem sorvadtak. Ezeknek a vadhajtásoknak a szubjektív kritika kedvezett s el is követett mindent, hogy a lázas kor irodalmából új szociális hitet, új emberi pszihét formáljon. *Halász* Gábor ellenállása a hagyományok tiszteletének és a formák zárkájának áhítózásában szigorú rendszert kívánt. A szellemiségnek azt a renaissanceát vágyta, amely minden magyar erőt ha-

talmas, átgondolt építő konzervatívizmusba fogna. Építeni a romokon! A múlt megmaradt pilléreit a rára-kódott salaktól megtisztítva, a rendithetetlen igazsághoz és a minden problematikuság nélküli széphez visszatérni. A tizenkilencedik század a rendszer századának indult. Ugy látszott, hogy a történelmi látásmód alkalmazása megteremti azt a szellemi légkört, amelynek humánuma és esztétikai normái a klasz-szicizmusban gyökeredeztek. De jött a romantika és a romantika reakciója: az expresszionizmus. Vissza-fordította a descartesi cogitot, defloreálta a szel'em szüzességét és a szemérmesebbeket a kollektívizmus fanatizmusával szorongatta. Soha annyit nem beszéltek a szociális humanizmusról, mint épen a mi századunkban és soha annyira nem éltek vissza a humanummal, mint épen a világháború utáni szel'emizmusok feltartóztatathatlan össze-csapásában.

Halász Gábor tanulmányaiban alig van nyoma a lirizmusnak. Mentés a romantikától. Mondhatnám azt is, hogy programszerűen ellenzője. Hiszen a romanticizmus a forradalom szülőanyja. Mégis, a magyar szel'emiség nagy romantikusait veszi bonckése alá. És megtörténik a csoda. Az operatőr keze alatt leválik a salak, tisztul a kód és a kor, a kortársak hű környezetében, a kor szellemáramlatai középpontjában a romanticizmus bábjai valóságportrét kapnak. Pedig a tanulmányíró nem törekszik arra, hogy a patinás emlékeket, az elárnyékolt alakokat a tűző nap sugaraiban

özönébe állítsa. De a vélt csodák, a predesztinált kórságok, a kergett hóbortosságok, amiket a rajongók a szellem nagyjai új életének tekintettek, rögtön eltűnnek, mihelyt a tanulmányt szimétriá, szabályos architektúra és minden részletre kiterjeszkedő, tiszta logika világítja át. Itt van például nagy tanulmánya Kazinczy Ferencről. A legtökéletesebb, amit eddig a nyelvújítóról írtak. Az új magyar esszéirodalom külföldben is felfedezte Kazinczyt, az irodalmi diktátort, akiről Németh László szellemesen mondotta, hogy kora irodalmának telefonközpontja kívánt lenni. Dacosan ügyelt arra, hogy az irodalom minden huzala az ő kezén ténjen keresztül. Mégis, mintha Halász Gábornak más mondanivalója is lenne Kazinczyról, mint egy az ifjú Goethe hatását fantáziáló, tömjénből élő író-pedagógusról. Lepreztelenül mondja róla, hogy kora legelfogultabb kritikusa, hiszen szenvedélyesen kelt ki Csokonai és a sivár falu robotjában öröklődő Berzsenyi ellen, akinek nagyszerű iramodását igaztalan kritikája el is gáncsolja. Mert Kazinczy életének minden eseménye csak az irodalommal szövődik. Érzelmait, elveit az irodalom formálja. Meghatóan emberi hasonlata, amit Kazinczy és Dosztojevskij között von. Mig Kazinczy a börtönt irodalmi emlékké enyhíti, addig Dosztojevskij életének ez örök lidércnyomása. Az ifjú Széchenyi-ről írott tanulmányában — a kis remekmű hetvenoldalas — apja sorsát idézi, ennek a fatalista, reményevesztett politikusnak kiábrándulását, régi szépségektől való elfordulását, meddő vigaszt a hitben, amint a régi szabadkőműves az új katolikusok szektáját figyeli, azokét, akik más hitről áttérve, a friss ihletől nyert türelmetlenségükkel a kor kezdő ra-

cionalizmusának üzennek hadat. A fiatal Széchenyi az exaltált szerelmes. Osztálya pompázó képviselői között úgy jár-kél ez az ütődött, magáramaradt egyénisége érdekességét hurcoló arisztokrata, mint aki a nők körében az izgatószeret keresi, holott önmaga ellen küzd, ingadozása és romantikus ösztöne között még vergődő énjével, aki majd nem sokára felszabadul s alkotóvá lesz, hogy nemzete lelkével kísérletezhessen. A Bessenyei portréban mintha ott lappangna a veszély, hogy maga a kutató is romantikussá válik. A bihari remete romantikus lendülete, öregsége első szédüllete hűségesen finom rajzában már kifinomodott műszerekkel dolgozik. Az analitikus regények laboratóriumához hasonlóan, a pusztai földesurra terpeszkedő, volt elegáns bécsi testőrt, elmélkedő írásaiból felszökő lírai éreztű emlékeiben mutatja, a hangulataiból, fájdalmaiból, érzelmi magatartásából soha ki nem hűlő izzó hőfokon. Halász Gábor itt az összehasonlító esztétikus, az irodalomtörténet gazdag orchesterének biztoskezü karmestere, aki Voltairet idézi és a magányos Rousseau genfi sétájában az öregedő Bessenyei tépelődésére lelki rokonságára lel. Később már orvos. Modern szív-specialista, aki a fájdalmas kényszerű sajtó remetéit az elektrokardiográfia kamrájába, a szívnek ebbe a titkos kamarájába állítja, mintha keserűségétől gyorsabban verő szíve pitvarösszehúzódásait akarná lerögzíteni.

Dogmatikus tanulmányait a líra haláláról és az újabb regény válságtüneteiről írta. Ezekben a forma széthullásának okaira és a társadalomábrázolás irodalmi funkciójára mutat. Ugy látja, hogy a történelmi materializmus és a történelmi idealizmus egyformán szellemellenes.

Balzacot, az ítélő regényírókat idézi, az adott társadalom nagy reformátorát, akivel szemben a Proust teremtetette társadalomnak valóságellenességére mutat. Proust erősen foglalkoztatja, mint az új magyar esszéírók valamennyiét, akik a készőülő teljes Proust kiadás elé, példátlanul gazdag Proust-irodalmat adnak. Halász Gábor a »Proust élmény nyomában« közli jegyzeteit és ez a Proust tüneti lélektanát, önleleplezésének gyűjtőszennvedélyét idéző tanulmány — legkésőbbben írta — a prousti mű tökéletes szintézise. A francia irodalomban is kevés példa van erre.

Halász Gábor a tanulmány vírtuóza. Könyvét »Az értelem keresése«-nek nevezi. Az értelmet keresni annyi, mint mélyre nyulni, hogy többet adhassunk saját magunk értelméből a mások értelméhez. Az értelem keresése azt is jelenti, hogy a képzelet alkotta varázst kerüljük. Ezt is hiánytalanul teljesíti. Tanulmányai valóban tanulmányok. Nem esszék. Nem kísérletek. Studiumok. Szelleme objektív érzetei.



Pap Károly, az utóbbi évek új magyar elbesző irodalmának érdekes alakja körül, kevés a visszhang. Még kevesebb a diszkusszió. Magányos, elszigetelt jelenség. Ennek okát abban látjuk, hogy már első könyvével, a palesztinai ősi zsidóság életének, a palesztinai ősi zsidóság életének, még pontosabban: a biblia misztériumának lelki hatásából kibontakozó novella-ciklusában, íróiségének tulajdonképeni célját és küldetését pontosan megmutatta. Mert küldetéses író. Irodalmi problémája, irodalmi szándékossága nem a szabályosan gombolyított mese, a mai élet gazdag eseményeiből kioldott sorsoknak lépésről-lépésre való kö-

vetése. Visszatér Isten közelségéhez, ahhoz az ősi konfliktushoz, ami a vallásos embert az őstítok keresésében sokszor Istennel is szembe fordítja. Hogy miért épen a bibliával és a biblián át indult az irodalom felé, erről eddig aligha tudtunk megközelítő magyarázatot adni. Sokáig érthetelen is volt előttünk, hogy írásművészetének egyszerűen, üdén patakzó kristályos hangjával, valóságos izes népi nyelvvel, miért fordul évezredek homálya felé? Mint Thomas Mann, aki a német polgári világ összeomlásával, a varázshegyről Ázsia sivatagja felé indult, hogy az emberiség születése pillanatait keresse, épen úgy kereste ez az ifjú magyar író is a bibliának azt a magányát, amelynek fényűzését, induló író aligha engedheti meg magának. Hiszen a biblia, a talmud, amelyhez az államuk megszűnésével diaszpórába került zsidóság még annyi évszázadon át ragaszkodott, ma már valósággal kiesett tudatukból. A könyv, a kincs, majdnem husz évszázad gettójának és sárga foltjának okozója, már porladóban. A mai zsidó életében Spencer szintetikus foliófiájának, Marx »Kapital«-jának és sok, más száz könyvnek döntőbb szerepe van. Mint valaha a bibliához, úgy ragaszkodik most a modern zsidóság a természettudományos világfelfogáshoz. A biogenetikának a mai zsidóság életében mélyebb rendeltetése van, mint Jákob örök harcának az anygallal, ami lehet megrendítő szimbólum, intelem, de az asszimiláció és a nemzeti öntudat között vergődő zsidóság leglelkétől távol került.

Hogy mégis mi az oka, hogy Pap Károly íróiségének első és ki nem apadó forrása a Tan, arra legujabb regénye, az »Azarel«, Azarel György gyermekkorának története felel, ami, ha meg is próbálja az

olvasóban éledő gondolatot könyve borítéklapján adott magyarázatával eloszlatni, mégis csak önéletrajz. A környezet, amelyben regényhősünk él, zsidó papi család, amely fölél Jeremia nagyapának írást kutató okoskodása, az egész világot egy íráson át vizsgáló korlátozottsága nehezedik. A világ minden tájékára vándorló zsidóságnak ez a partikuláris törvénykönyve, amelyben jogi, orvosi, szexuális és etikai magyarázatokon kívül, mesék is vannak, valóságos zsidó mitológia. Tanítóereje évszázadokat sugárzott át mindaddig, amíg nem jöttek Bergson vagy ha úgy tetszik Herzl. A mi kis Azarel Györgyünk, apró gyermekkorra első, értelmi éveiben a Tan titkait kutató nagyapja befolyása alá kerül, az ótestamentum legsvárabb környezetére emlékeztető sátorba, ebbe az ázsiai képet idéző nomád lakóhelyre, ahol az öreg, mint a modern világgal szembeálló Dávid, furcsa imákat mormolva, Jahve örök titokzatosságába merül. A szülői házba visszatérő kis György emlékképeiben a nagyapával eltöltött évek titokzatos, ószövetségi hangulata, valami érthetetlen, makacs, infantilis lázadássá erősödik. Ezt a lázadást az író apró bűnözési ösztönök felé tereli. A vidéki, jámbor zsidó pap hagyományosan egyszerű, de gondokkal terhelt családi környezetéből kiszakadó kis vadóc egzaltációjában koldul, gonoszodik, apját a templomban készülő megszegyeníteni, ahol Istenrel folytatott néma dialógusa idegizgalomban, a gyülekezet előtt összeesik.

A népi végzet és a Tan szolgálata között tatóngó tanácsalansághól fakadt fel az a teljes, szinte önfelédő őszinteség, ami az »Azarel«-nek, mint Pap Károly valamennyi eddigi művének, annyira különálló

jelleget és értéket — bár kétségkívül vitatható értéket — ad. Ha a mai zsidóság válságához a kis Azarel vívódása sok, értékes lelki adatot is szolgáltat és a regény fölött sötétlő Jeremia hatalmas, biblikus figurája, mint valami örök menekelő, a megszállottság problémájával próbálja fiait, unokáit — a mai zsidókat — a Tanhoz visszaterelni, érzésünk mégis az, hogy a kis Azarel harci ösztöneiben és a családdal szembeni védekezésében az »én« kialakulásának ösztönei a döntöek. Nem a nagyapai sátor élményei. Kezdő, kis élete tartalmát elhagyva, került vissza a családhoz. Érzése több szeretet után sóvárgott. Az otthon sokszor komor, munkás környezete — a regénynek ez a része külön remek — ezt a több szeretetet nem nyújtotta. Ez lázadásának titka s jelleme szabad kialakítására törekvésének lelki rugója. Hogy nekem van-e igazam, vagy Pap Károlynak, aki a kis Azarel igazságkeresését a Tan makacs magyarázata felé tereli, arra majd a további kötetek adnak feleletet. Mert reméljük, hogy ezzel a kötetrel egy érdekes regényciklus indul irodalmi útjára. Egy ciklus, amely elé kíváncsi várakozással tekintünk.



Madelon *Lutofs* és Hollandindia. A két név az utóbbi évek nemzetközi könyvtérrelése köztudatában összeforrott. Ez az India azonban nem az, amit a romantikus képzelet exotikumhajhászása varázsol elénk. Nem is az a gyarmati, dzsungel, turbános törzsfőnök és dusan aranyozott takarókkal pompázó elefántok világa, amit a távoli világ-részek dus fantáziájú irodalmának elhasznált fogásai, érdeklődő, kábító eszközei idéznek. A holland író eddigi könyvei, amelyekkel fo-

lyóiratunkban néhány évvel ezelőtt részletesen foglalkoztam, az őserdők páriáinak, cukorültetvényeken vérző, vérhas és malária között örlődő rabszolgáinak borzalmas életével s a trópusi nap izzásától hevült fehér emberek tobzódásaival foglalkoznak. Mig a nyomorult páriákat véreskezü munkafelügyelők korbácsolják ha'áltra, addig fehér uraik az őserdők árnyékában luxusautókon, pezsgő mámorában járnak-kelnek. Ha mindezt megunják, hatalmas osztalékaikkal felkerelkednek Európába s villanegyedeik disztíngvált légkörében, a gyarmat már csak emlékfoszlány, színes élmény. Azok a gyarmati problémák, amelyeket ez a kitűnő író oly kegyetlenül tereget ki és rendszerüket oly kiméletlen hangon ostromozza, tulajdonképpen évszázados világprobléma. A gyarmati tőke kiméletlensége, a féllátsati sorban tengődő páriák, néhány száz ember duslakodása százezrek nyomorán, régi nóta. Hiábavaló is a szenvedő, ellankadó szerencsétleneket itt ott magunkhoz ölelni, szomorú életük mellett állásfoglalni. Az irodalom valóban nem tud rajtuk segíteni. A részvét belénk ivódik, a művészet varázssereje könnyeket fakaszt. Aztán marad minden a régiben. Madelon Lulois valóban szépen sir. Könnyei emberien igaz, vérző könnyek. Ökölcsapása azonban gyenge. Finom, női kezeinek görcsös erője képtelen a kemény ütésre.

Legújabb könyvéten, a *Szumátra járór*-ben már letér a közvetlen részvét utjáról. Terjedelmes katonai feljegyzések nyomán, a gyarmatosítás hősi expedíciójának egy epizódját meséli el. Három európai és hetven benszülött katona, térképek nélkül, uttalanul, büntető ex-

pedícióra indulnak, de a végtelen őserdőben eltövednek. Legtöbbje éhenhal. Csak néhány hét után érnek nyomukba a felkutatásukra indult katonák. A gyarmatosítás történetének ezt a mindennapi, szürke eseményét az író egy nagystíli, művészi riportázs frissességével írja meg. Nincs az a kitűnő haditudósító, aki a tényekhez ennyi lelki felkészültséggel és ennyi igaz realitással közeledne. Nemcsak kitűnő emberábrázoló, hanem — s ez a regény legkiemelkedőbb jellegzetessége — a vad természet hűséges rajzolója. Költője annak az őserdőnek, amelynek apró, elszürkülő figurái mint megbolygatott hangyák, össze-vissza futkosnak. Nincs is az őserdőnek olyan zuga, sajátossága, amelyet meg ne világítana s nincs az a jelentéktelen apróság, amit az őserdő külön életével szerves kapcsolatba ne hozna. Itt is az a detail-művész, mint kulijai lelki rajzában. A három fehér katona sivár, gyarmati élete mögött rejtőző európai emlékképeiből, a társas élet ösztöneitől üzött keserűségeiből mintha a végtelen őserdőbe menekülés vágya csapódna felénk. Meséje ugyan kissé elnyújtott, de sehol sem fásztó, mert leplezetlen, igaz átélésekből fakad. A fordítás gondos. A korrektúra szájalmas. Az olvasót a hemzsegető hibák alapos próbára teszik.



Kína, ahol most véres háború folyik, roppant terjedelmű és jelentőségű birodalom. Nemcsak Ázsia jövődöntője, de a civilizáció és a mai ember további évezredeinek sorsát is jelenti. Ebből az ismeretből, ebből a kiindulásból érthető meg az a felfokozott érdeklődés, amely a világirodalomban Kína sorsdöntő kérdései iránt egyre erőteljesebben

nyilvánul meg. Ez az érdeklődés azonban nem az örökké változó környezet iránti szomjúságból vagy az otthontalanság egyedülvalóságából ered. Az exotikus táji, lírai élményeket adó Loti típusú íróknak vajmi kevés mondanivalójuk van mindahhoz, ami a hajdani Mennyei Birodalom ma nagyon is földi, nagyon is szenvedő birodalmában már évtizedek óta történik. Az entusiasmusnak valóban kevés helye juthat s hogy újra a melankólikus, francia tengerésztisztre, Lotira gondoljunk, frivol dolog is lenne, most egy kínai »Madame Chrysantheme«-t írni vagy a »Mosoly országa« operetthangulatát idézni. A négyszázötvenmilliós nemzet huszonöt év óta tartó részint nemzeti, részint világnézeti küzdelme, a különböző érdekű felkelések véget érni nem akaró sorozata, a fajoknak, világrészeknek, kapzsiságoknak és ideáloknak ez a lázas káosza megért a kivételes regény témakörére. Nem elég azonban csak írónak lenni, hogy ebből a gigászi nyersanyagból valami színes, háborus tablót regényes korrajzot kaphassunk. Velük élő, harcra forradalmár legyen az író, aki ezt a távoli célok, bizonytalan sorsok végzetes játékát formálja, ritkítja, véres szépségét a maga drámai feszültségében érző írássá vibrálja, hogy belőle a kollektív népi rendeltetés hatalmas himnuszát zugassa. Gondoljunk Pearl S. Buck regényeire, az angol írónőnek Kína lelkét teljesen elérő epikus képeire, amelyeknek plasztikus egyszerűségéből, úgy érezzük, valóban Kína lelke beszél hozzánk. S a francia Malraux »Hódítók«-ja, »Emberi sorsok«-ja. Ez a féktelen, kalandos író, maga is cselekvő forradalmár. A vörös Kína szervezésében Borodin környezetében tartózkodott, hogy a hongkongi és a

shanghai angolok, az európai kapitalizmusnak képviselői és a japán betolakodók ellen küzdve, írja a nyers valóságnak és az irodalmi műalkotásnak azt az érdekes műfajú, furcsa keverékét, amely a kollektív szenvedéseknek emlékezetes dokumentuma marad.

A kínai sors irodalmának egyik legjellegzetesebb könyvét, miután pár év alatt a világ minden nagy nyelvére lefordították, most magyarul is olvashatjuk, Szergej Tretjakov írta.

Az új orosz irodalom kialakulásakor, Szergej Tretjakov még szinpadí író, Eisenstein abszolút lendületű rendezésével, »Üvölts, Kína!« című kollektív drámáján át a filmig ér. Irodalomtörténésznek indult. A pekingi egyetemen volt orosz lektor, közben az amerikai és a japán imperializmustól s a kalandor tábornokoktól darabokra szaggatott Kína gyötrelmét, borzalmas szenvedését, nemcsak a pusztá szemlélő részvételével, hanem a tisztánlátó író lázadó élményével több drámában megírta. Később bucsut mond a szinpadí irodalomnak, hogy az utóbbi évek orosz mezőgazdaságának szocializálása és az ötéves terv törekvései nyomán átalakuló új parasztságról az életbe, a munkába kapcsolódó, új orosz író elkötelezettségéből fakadó riportkönyveit, mint egy új irodalmi szemlélet bizonyítékait megírja. Ezzel az új irodalmi szemlélettel az író kivonult a szellemi munkás kényelméből. Felkelt az íróasztaltól, hogy az együttérzés szentimentalizmusát a veledolgozás, tehát a valóság cselekvőségével váltsa fel. Az írónak dolgozónak kell lenni, muzsiknak, munkásnak, aki a traktorok nyomán a föld lihegését, a villamos dinamók lendítő kerekének gyors forgásával a gyárak dübörgését látja.

Tehát nem az író »ír«, hanem a veledolgozó megmutat. Ez az új termelési rendszerbe és a szocializált tömegekbe kapcsolódó irodalmi szemlélet, helyesebben az új idők új arculatáról tudósító valóságriport. Tretjakov új könyvében a »Den-Si-Hua«-ban további irodalmi problémákig jut. A délkinai Szet-suánból a pekingi egyetemre érkező fiatal diák feltárja a körülötte összeomló régi Kína társadalmának, falvainak, családjának életét, Sun-Jat-Sen forradalmának titkos szervezését, az egymással megütköző bandák harcait és a szociális felismeréstől a munkások és parasztok Kinájáig eljutó új gondolatot. A fiatal diák féléven keresztül napon-ta több órát szentel Tretjakovnak, aki a »vizsgálóbíró, bizalmas barát, interjúoló újságíró, társalgó és pszichoanalitikus« módszerével, ahogy ő nevezi, a riporter anyagát a művészet legközvetlenebb formájával: a realizmussal építi meg, amely fölött a világ ma legérdekesebb és legszínesebb országának lázas viharfelhői usznak.

Den-Si-Hua a maga nemzedékének szimbóluma. Az ősi élet és az európai, japán befolyás alatt megváltozott életrendszer kettősségében megedződött új kínai típusa, aki még az imamahimok és az ópiumszívók gyermekkori emlékeit hurcolja. De már látta a lehulló copfokat, a Kuomintang nemzetért, szociális felkiismeretért küzdő harcát, hogy maga is a feltartóztathatatlan erővel előretörő idők frontjába álljon.

S ahogy Den-Si-Hua egy napon eltűnik, úgy mulnak napok, évek, úgy kavargó, küzd minden a »szabad« Kína leváló országárszeleiért és leomló, ősi falaiért. Tretjakov, az új típusú író látja a harcot, mellettük van s az a dinamika, ami az

új munkáról írott könyveiből a munka szimfóniáját zengi, Den-Si-Huának, a kínai diáknak biointervjújában, ebben az elsodort életben az éni akarók szabad himnuszát dübörögi.

KÁZMÉR ERNŐ

A Jézusfaragó ember

Könyvének elolvasása után napokon keresztül gondoltam rá. Az igazat megvallva, könyve nem revalálta bennem a megtalált mondanivalót. Ezt kerestem, idézgettem egyre s csodálkoznom kellett, hogy titka milyen makacs közik-lának bizonyul. Egyszerűen nem tudtam mit kezdeni vele. Csodál-tam, tiszteltm, kitűnő írónak ismertem el és meg is szerettem, de ezeket a laposságokat csak nem mondhattam el róla. A kritikus csődöt mondott bennem.

Ebbe sem nyugodtam bele. Hát csak kell ennek az írónak is valami mindnyájunkkal közös és emberi fogalmakkal kifejezhető meghatározójának lenni, hajtogattam. Kezdek hasonlítani ehhez, ahhoz, kuttattam atyafiságát, kerestem valami nyomot, vagy égi jelet, mely utba-igazitson, de eredménytelenül. Ennek az írónak se rokona, se öse. Ez az író mindenkitől különbözők valámben és éppen ez a különbség a leglényegesebb s egyben a legmegfoghatatlanabb benne. Vajon mi lehet az?

Végül megfejtettem. A boldogság. Ez az a rejtélyes és ismeretlen valami, amelyre a huszadik század embere legősiobb élményemlékei alján sem talál semmiféle utalást, annyira sem, mintahogy az anyatej ízére visszaemlékezik olykor, láb-beteg álmaiban. Mikor sülyedt el bennünk ez az érzés, minden ösztönös igénylésével együtt? Idősebb lenne egyszer rámutatni azokra a

forrásokra, amelyek az emberiséget éltetik. Tudunk mi egyáltalán örülni, szeretni, boldogok lenni? Nem kárhoztunk-e el és fordult visszajára bennünk minden jótét érzés? Legfőbb lelki szükségletünk a tulajdon – szerencsétlenségünkért való éégtétel, a káröröm, a bosszu, az irigység. Csoda-e, hogy csak annyi fejtörés után ismertem rá az élet ez. exotikus kolibrimadarában a boldogságra? Nyilván ez volt az első találkozásom vele szemtől-szembe ebben az életben.

Ez volt a megfajthatatlan látzó titok. És az ember boldog. Más, mint általában az emberek. Ez az ember szereti a feleségét, a családját, a hivatását, az embereket, az állatokat, a füveket, a fákat, a vizeket, a hegyeket, a hideget, a meleget, az esőt, a szelet, a tavaszt, a telet, a féregket és a csuszómászókat, az életet és a halált. Ez az ember minden életmegnyilvánulásra a szeretet ígézetével reagál. Ennek másképp ízlik a kávé, a vajaskenyér, a cigaretta, a sör, a csók, a könny és a bánat. Ez az ember a sors kegyeltje, az örök fogantatás és istenáldott termékenység. A szeretet fölmentje. Minden érzést, mely benne megfog, hálától tulcsorduló szívvel fogad. Élni jó, hirdeti, anélkül, hogy szót szólna róla. Élni mindenképpen és minden körülmények közt jó. A feltételekhez kötött élet rabszolgaság, méltatlan alacsonyosság, röghözköttöttség. Az élet maga a legfőbb jó. Az élettel nem lehet betelni. Minden pillanat az örökkévaló gondolat, az isteni koncepció beteljesedése. Benne érzi Istent a lehulló falevél zizegésében, a hirtelen csillogásában, a madár szárnyuhintásában, a tücsök cirpelésében, a vihar zugásában és ez a világot átölelő üdvözült panteizmus boldogságérzetének kiapadhatatlanul

bugyogó forrása. Érzékelése nem ismer határt. Egy a természet, amelynek legkisebb rezdülését is érzékeny lélekkel fogja fel. Ledöntött a lelkében minden válaszfalat és kitárult vele mindeneknek. A fák, a sziklák, a madarak, a bogarak, a virágok és a csillagok édes testvérei a teremő gondolatban. Érti őket és azok is megértik őt. Beszélget velük és beszélgeti őket. Kozmikus ősrakonsága a világmindenséggel meglepő és bensőséges titkoktól terhes megérzéseket sugall neki. A törekeny, vékonycsontú kismenyecske jellemzése például ez: »virághaju leánkamadár.« A teremő ölében önmagára talált boldogságérzete az a titokzatos fluidum, mely minden porusát áthatja és tudtán, akaratán kívül is kiárad belőle, mint a virág kelyhéből az illat. Ugy hat ránk, mint a költés mámorától megrészeült madár éneke. Megfoghatatlan és földöntúli. A mindenség életét éli, bekapcsolódva annak vérkeringésébe, mint központi szív és idegrendszer és a mindenség lelkével hat vissza ránk. Lelki nagyzagdag. Az az ember, akit nem a pénz, a vagyon boldogít, mert anélkül is minden az övé. Függetlenítette magát a birtokolás földhöz és tulajdonjoghöz ragadt módjától és mindazoktól a köllöncöktől, amelyek a sárba húzzák le: nem a fogaival és a körmeivel birtokol, hanem a lelkével. Ez az ember sohasem lehet szegény, mert nincs érdekelve földi dolgokban. Lelke már itt a földön elvált a testétől, mint a lepke a bábától, megszűnt csuszómászó féreg lenni, megüvösült. Ez az ember az ég küldötte, földreszállt angyal, aki azért jött, hogy visszaadja élet-hitét e magával és Istennel meg hasonlott, szerencsétlen és boldogtalan világnak.

Kisbéry János.



Kéziratküldők figyelmébe!

A szerkesztőség kéziratokat senkinek nem ad vissza, kéziratküldők leveleire csak abban az esetben válaszol, ha írásaik azt indokoltá teszik.

1938. Julius

KALANGYA

7. Szám

Odgovorni urednik: — Felelős szerkesztő: RADÓ IMRE

**A KALANGYA minden közleményéért írója felel. — Szerkesztik:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE**

**Felelős kiadó: SZIRMAI KÁROLY. Szerkesztőség és kiadóhivatal
postai cím Novi Vrbász 2 (Šećerana)**

A szerkesztőség kéziratokat nem küld vissza.

**Štamper: Minerva D. D. nyomása — Za štampariju
odgovara — a nyomásért felel: Nagy Aleksandar**